

STRAIPSNIAI

KAUNO DEKANATO BAŽNYČIŲ RAIDA XV–XVII A.

Vaida Kamuntavičienė

Vytauto Didžiojo universitetas, K. Donelaičio g. 52, LT-44248 Kaunas
El. paštas: v.kamuntaviciene@hmf.vdu.lt

Vilniaus vyskupijos dekanatai pradėjo formuotis XVI amžiuje. J. Ochmański mini Vilniaus vyskupijos padalijimą į Trakų, Maišiagalos, Antakalnio, Medininkų ir Rudaminos raktus¹ kaip ankstyviausią išlikusį paminėjimą apie bandymus skirstyti Vilniaus vyskupiją į mažesnius vienetus. 1609 m. Vilniaus vyskupas Benediktas Vaina reliacijoje Romai teigė Vilniaus vyskupijoje buvus 12 dekanatų. Neaišku, ar tarp jų buvo Kauno dekanatas, nes nepateikti pavadinimai.² 1631 m. Abraomo Vainos surengtame Vilniaus sinode buvo aptariamas vyskupijos suskirstymas į dekanatus. Minėtas Kauno dekanatas, kuriam priklausė Kauno, Darsūniškio, Skarulių, Stakliškių, Prienų, Birštono, Semeliškių, Žaslių, Žiez marių, Karmėlavos, Gegužinės, Užuguosčio, Aukštadvario, Rumšiškių, Vandžiolgalos ir Jiezno parapijos.³ 1651 m. jau egzistavo 26 dekanatai.⁴ Galutinė dekanatų ir jų parapijų sudėtis buvo įtvirtinta ir paskelbta 1669 m. Vilniaus vyskupijos sinodo nutarimuose. Tuomet Kauno dekanatą sudarė Kauno, Kauno Šv. Kryžiaus (Kaunakiemio), Jiezno, Stakliškių, Aukštadvario, Semeliškių, Žiez marių, Žaslių, Paparčių, Karmėlavos, Lapių, Gegužinės, Skarulių, Vandžiolgalos, Rumšiškių, Užuguosčio (Stakliškių filija), Darsūniškio, Prienų, Birštono (Prienų filija) bažnyčios; iš viso 19, iš jų 17 parapiinių bažnyčių.⁵

XVII a. pabaigoje į Kauno dekanato sudėtį, be minėtų 1669 m. sinode, įėjo Kazokiškių (Paparčių filija), Babtų (Vandžiolgalos filija) ir Kietaviškių bažnyčios. Šios 22 Katalikų bažnyčios (18 parapiinių bažnyčių, 4 filijos) buvo mūsų darbo objektu. Darbo tikslas – atskleisti bažnyčių kūrimosi Kauno dekanate ypatumus XV–XVII a., išryškinti

¹ J. Ochmański, *Biskupstwo wileńskie w średniowieczu. Ustrój i uposażenie*, Poznań, 1972, s. 101.

² *Relatio anni 1609, Relationes status dioecesium in Magno Ducatu Lithuaniae*, red. P. Rabikauskas, Romae, 1971, p. 40.

³ *Catalogus omnium decanatum et beneficiatorum, Lietuvos valstybės istorijos archyvas* (toliau – *LVI A*), f. 694, ap. 1, b. 8, l. 93–95. Pirmasis į šį šaltinį atkreipė dėmesį Mindaugas Paknys. Žr.: M. Paknys, *Mecenatystės reiškiny s XVII a. LDK. Bažnytinės architektūros užsakymai*, Vilnius, 2003.

⁴ W. F. Wilczewski, *Spustoszenia wojenne w dekanacie s łonimskim w czasie najścia moskiewskiego w połowie XVII wieku, Nasza Przeszłość*, Kraków, 2000, t. 24, s. 246.

⁵ *Acta synodi diaecesis Vlnensis praesidente Illustrissimo ac Reverendissimo Domino D. Alexandro in Macieiw Sapieha Dei et Apostolicae sedis Gratiae Episcopi Vlnensi*, Vilnae, 1669.

intensyviausios Katalikų bažnyčios sklaidos regione periodus, išaiškinti bažnyčių fundatorius, apžvelgti fundacinių privilegijų turinį, nustatyti jų bruožus.

Vilniaus vyskupijos parapijų kūrimąsi ir raidą tyrė daugelis Lietuvos ir Lenkijos istorikų. Vertingiausi yra fundamentiniai Jano Kurczewskio⁶ ir Jerzy' o Ochmański⁷ tyrimai. Sovietinėje Lietuvoje probėgomis šios temos ėmėsi architektūros istorikai, Katalikų bažnyčios tyrimus paslėpdami po architektūrinius. Ypač vertingi Algimanto Miškinio ir Algės Jankevičienės darbai⁸, jų surinkta archyvinė medžiaga apie kai kurias Kauno dekanato bažnyčias. Profesionaliai ligtolinius tyrimus apibendrino lietuvių išeivijos istorikas Bronius Kviklys.⁹

Šiuo metu Lietuvoje nemažai domimasi Katalikų bažnyčios istorija. Vertingų tyrimų atliko meno istorikas Mindaugas Paknys¹⁰, disertaciją paskyręs XVII a. LDK bažnytinio meno mecenatams, tarp jų ir parapiinių bažnyčių, jų filijų bei altorių fundatoriams. Mečislovas Jučas tyrė dabartinės Lietuvos teritorijoje funduotų Katalikų bažnyčių bruožus¹¹, didžiausią dėmesį skirdamas funduotų bažnyčių ūkiniam aprūpinimui, jo formoms ir kaitai.

Pagrindiniais šio darbo šaltiniais buvo bažnyčių fundacinės privilegijos ir jų nuorašai, vizitacijų bei inventorių medžiaga.

PIRMOSIOS FUNDACIJOS KAUNO REGIONE

Katalikų bažnyčios parapijų fundacijas Lietuvoje pradėjo Jogaila. Jano Dlugošo duomenimis, Jogaila, be Vilniaus, fundavo pirmąsias bažnyčias Ukmergėje, Maišiagalėje, Nemėnėnėje, Medininkuose, Krėvoje, Obolcuose ir Hainoje, taip pat Ašmenoje, Bistricoje ir Merkinėje.¹² Katalikų bažnyčia Lietuvoje pradėjo kurtis regione apie sostinę Vilnių. Vytauto laikais valdovo iniciatyva tęstos bažnyčių fundacijos pasiekė ir Kauną bei jo regioną. Apie XV a. pradžioje Kaune buvusią parapiinę bažnyčią byloja Vilniaus vyskupo Mikalojaus 1413 04 22 dokumentas, kuriuo jis Kauno parapiinei bažnyčiai suteikė atlydus.¹³ Manoma, kad Vytautas privilegija Kauno parapiją aprūpino apie 1430 m.¹⁴, deja, neišliko nei jos originalas, nei nuorašas. Tikriausiai jis prisidėjo prie bažnyčios Darsūniškėje atsiradimo, galbūt suteikė jai fundaciją, kuri irgi neišliko.¹⁵

Po Vytauto mirties daugiau nei 40 metų bažnyčių kūrimo procesas Kauno regione

⁶ J. Kurczewski, *Biskupstwo wileńskie*, Wilno, 1912.

⁷ J. Ochmański, op. cit.

⁸ A. Grinevičiūtė-Jankevičienė, Trys gotiškos halinės bažnyčios Lietuvoje, *Lietuvos TSR architektūros klausimai*, Kaunas, 1960, t. 1, p. 204–235; A. Miškinis, Semeliškės, *Lietuvos TSR urbanistikos paminklai*, Vilnius, 1985, t. 8, p. 24–46; A. Miškinis, Žiezmariai, *Lietuvos TSR urbanistikos paminklai*, Vilnius, 1986, t. 9, p. 96–153.

⁹ B. Kviklys, *Lietuvos bažnyčios*, Chicago, 1980–1987, t. 1–6.

¹⁰ M. Paknys, op. cit.

¹¹ M. Jučas, Lietuvos parapijų fundacijos XV–XVIII a., *LKMA Metraštis*, Vilnius, 2004, t. 25, p. 77–96; M. Jučas, Lietuvių parapijų fundacijos XV–XVIII a. (Vilniaus vyskupija), *LKMA Metraštis*, Vilnius, 2005, t. 26, p. 13–44.

¹² J. Ochmański, op. cit., s. 55–60.

¹³ 1413 04 22, Kaunas, Vilniaus vyskupo Mikalojaus raštas, *Kodeks dyplomacyjny katedry i diecezji wileńskiej*, wyd. J. Fijałek, W. Semokwicz, Kraków, 1948, t. 1 (1387–1507), s. 733.

¹⁴ J. Ochmański, op. cit., s. 63.

¹⁵ K. Misius, R. Šinkūnas, *Lietuvos katalikų bažnyčios. Žinynas*, Vilnius, 1993, p. 108.

buvo visiškai sustojęs. Ne veltui XV a. Z. Ivinskis vadino silpno krikščionėjimo šimtmečiu Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje. Sunku nustatyti šio reiškinių priežastis. Aišku viena, jog naujoji religija sunkiai skynėsi kelią Lietuvoje, jai ypač reikėjo valdovo paramos. Nuo XV a. 8-ojo dešimtmečio LDK valdovai vėl didesnę dėmesį skyrė bažnyčių fondacijoms, pirmiausia atnaujindami jų pirmtakų funduotas bažnyčias.

Darsūniškio bažnyčiai 1473 03 01 naują fondaciją suteikė Lietuvos didysis kunigaikštis Kazimieras Jogailaitis. Švč. Mergelės Marijos Dangun ėmimo, šv. Andriaus ir šv. Elžbietos bažnyčiai jis dovanojo penkis valstiečius, priklausiusius Trakų piliai, su visu jų turtu ir prievolėmis, grūdų ir daržovių dešimtinę iš Darsūniškio ir Eiginiškių dvarų, du saikus medaus ir akmenį vaško iš Trakų pilies, ariamos žemės Butkiškės palivarką.¹⁶ Darsūniškio bažnyčios fondaciją 1492 12 04 papildė Lietuvos didysis kunigaikštis Aleksandras. Jis, patenkindamas Darsūniškio bažnyčios klebono Mikalojaus prašymą pagerinti blogą bažnyčios materialinę padėtį, davė jai leidimą turėti nuo visų mokesčių laisvą smuklę ir grūdų (kviečių, rugių, miežių bei grikių) dešimtinę iš Jiezno dvaro.¹⁷

1501 m. privilegija Aleksandras pasirūpino, kad 28 LDK parapijose ir Darsūniškio bažnyčioje būtų išlaikomas lietuviškai mokantis kunigas, galintis tinkamai klausyti išpažinčių ir atlikti sielovadą, kad Kristaus mokymas augtų ir plėstųsi Lietuvoje.¹⁸ Tai buvo sveikintinas valdovo žingsnis kokybiškiau plėtojant sielovadą Lietuvoje.

1503 07 13 **Kauno** parapinė Švč. Mergelės Marijos Gimimo, šv. Apaštalų Petro ir Povilo, šv. Kotrynos bažnyčia gavo Aleksandro privilegiją¹⁹, pagal kurią Kauno klebonui Jonui Zaluskiui buvo patvirtinta teisė į jo gyvenamuosius namus ir sklypą prie parapinės bažnyčios, taip pat Vaistariškių ir Birališkių valdas (pastaroji buvo duota parapinės bažnyčios Šv. Kotrynos altarijai). Duotas sklypas vienoje Neries pusėje (Vilniaus pusėje) su

¹⁶ Privilegijos tekstas paskelbtas: 1473 03 01, Trakai, Kazimiero Jogailaičio privilegija Darsūniškio bažnyčiai, *Kodeks dyplomacyzny...*, s. 325–327; originalas saugomas: *Lietuvos Mokslų Akademijos bibliotekos Rankraščių skyrius* (toliau – MAB RS), f. 51–502; nuorašai: *Krokuvos Čartoriskų biblioteka* (toliau – BCz.), 1777, l. 149; 1669, Processus visitationis g[e]n[er]alis trium decanatum Caunensis, Siemnensis et Olvitensis. Alexander in Macieiw Sapieha, Dei et Ap[osto]llicae Sedis Gra[ti]a Episcopus Vilnensis, MAB RS, f. 318–28550 (toliau – 1669 m. vizitacija...), l. 38; Vyskupo Ignoto Jokūbo Masalskio Kauno dekanato vizitacija 1782 m., sud. V. Jogėla, *LKMA*, Vilnius, 2001, p. 431; 1639 03 13, Vilnius, Vladislovas Vaza patvirtina Kazimiero privilegiją Darsūniškio bažnyčiai, MAB RS, f. 1–582.

¹⁷ 1492 12 04, Trakai, Aleksandro privilegija Darsūniškio bažnyčiai, *Kodeks dyplomacyzny...*, s. 450–451; originalas: MAB RS, f. 1–504; privilegiją išvertė į lietuvių kalbą ir paskelbė: P. Pakarklis, *Ekonominė ir teisinė Katalikų bažnyčios padėtis Lietuvoje (XV–XIX a.)*, Vilnius, 1956, p. 240–241; 1601 02 25, Varšuva, Zigmantas Vaza patvirtina Aleksandro privilegiją, MAB RS, f. 1–568; *Vilniaus universiteto bibliotekos Rankraščių skyrius* (toliau – VUB RS), f. 57, B-53, Nr. 44, l. 230; BCz., 1777, l. 171–172.

¹⁸ 1501 09 18, Melnikas, Aleksandro privilegija Vilniaus vyskupui, *Kodeks dyplomacyzny...*, s. 616–617.

¹⁹ 1503 07 13, Vilnius, Aleksandro privilegija Kauno parapinei bažnyčiai, *Kodeks dyplomacyzny...*, s. 657–660; 1743 m. Kauno Šv. Petro ir Povilo bažnyčios inventorius, VUB RS, f. 57, B-53, Nr. 539; lietuviškai privilegijos tekstas paskelbtas: M. Valančius, *Pastabos pačiam sau*, sud. J. Tumas-Vaižgantas, Vilnius, 1996, p. 131–132; *Vyskupo Ignoto Jokūbo Masalskio...*, p. 39–41.

trimis valstiečiais ir visu turtu ir kitas sklypas kitoje Neries pusėje, Žemaitkiemyje, su penkiais valstiečiais. Paskirtos trys dešimtinės (grūdų, daržovių, vaisių) iš Kauno, Rumšiškių ir Karmėlavos dvarų bei žuvies dešimtinė iš Neries upės. Mieste valdovas atidavė namą su žeme Vylamova, mūrinį namą su sklypu už Šv. Mikalojaus koplyčios, mūrinę smuklę su teise prekiauti alkoholiu, atleistą nuo mokesčių. Parapinei bažnyčiai buvo priskirtos Šv. Mikalojaus²⁰ ir Šv. Gertrūdės koplyčios.

Pagerindamas Kauno parapiinės bažnyčios padėtį Aleksandras kita privilegija, rašyta tarp 1492 07 20–1506 08 19, jai suteikė dvi kapas lietuviškų grašių iš miesto smuklių, kurias miesto smuklininkas turėjo mokėti klebonui kasmet Pelenų dieną.²¹ Šią Aleksandro privilegiją Kauno klebonui J. Zaluskiui patvirtino Žygimantas Senasis 1507 03 13.²²

Apie 1524 m. Kauno gyventoja velionio Jurgio Juškos žmona Barbora Juškienė Kauno parapiinėje bažnyčioje fundavo Švč. Trejybės altorių, jam paskirdama Šatijų palivarką.²³ 1525 02 08 B. Juškienė suteikė pakartotiną privilegiją Švč. Trejybės altarijai Kauno parapiinėje bažnyčioje ir jos altaristai Jonui de Szkłodi, patvirtindama, kad kunigui išlaikyti skiriamas Šatijų dvaras su trimis valstiečiais ir visu jų turtu bei žeme. Be to, altarijai atidavė daržą ir pievą prie Šv. Gertrūdės bažnyčios, Juškonių, Popieliškių daržus, Juškiškių ir Vaistariškių pievas, du namus Kauno mieste. B. Juškienė stengėsi, kad kunigas būtų aprūpintas visais sielovadai reikalingais reikmenimis, ypač vynu ir vašku. Už tai kunigas turėjo prie Švč. Trejybės altoriaus kas savaitę laikyti po dvejus mišias: vienas Švč. Trejybės garbei, kitas – už mirusiųsius (tarp jų ir pačią fundatorę po jos mirties). Koliacijos teisę B. Juškienė suteikė savo giminaičiams.²⁴ Tą patį B. Juškienė surašė 1525 12 10 sudarytame testamente.²⁵ 1524 ir 1528 m. valdovas Žygimantas Senasis patvirtino B. Juškienės fundaciją.²⁶ Manoma, kad ši altarija buvo antroji Kauno parapiinėje bažnyčioje, nes Aleksandro fundaciniame dokumente minėta dar viena Šv. Kotrynos altarija.

Trečioji bažnyčia Kauno regione atsirado iki 1495 m. **Užuguostyje**, jos fundatoriumi buvo bajoras Jonas Daugirdas (1 pav.).²⁷ Deja, neišliko fundacinė privilegija, vėlesniuose dokumentuose neperteiktas jos turinys. 1495 m. Mykolas Daugirdas testamentu jau buvusioje Darsūniškio bažnyčioje fundavo altariją, suteikdamas jai dešimtinę iš savo valdų.

²⁰ Šv. Mikalojaus bažnyčia parapijai priklausė iki 1624 09 27, kai Andriaus Skorulskio iniciatyva valdovas ją dovanavo benediktinių vienuolėms (M. Valančius, *Pastabos pačiam sau...*, p. 143).

²¹ Aleksandro privilegija, *Kodeks dyplomacyzny...*, s. 721.

²² 1507 03 13, Vilnius, Žygimanto Senojo privilegija (nuorašas), *VUB RS*, f. 57, B-53, Nr. 44, l. 320v; *MAB RS*, f. 43–204, l. 88v–89; *BCz*, 1777, l. 225–226; 1743 m., Kauno šv. Petro ir Povilo bažnyčios inventorių, *VUB RS*, f. 57, B-53, Nr. 539.

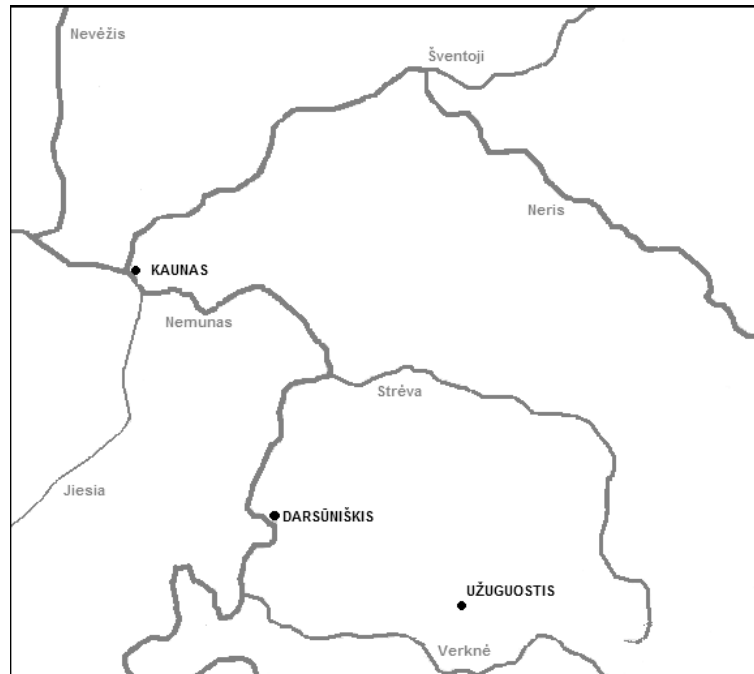
²³ Kauno parapiinės Šv. Petro ir Povilo bažnyčios dokumentai, *VUB RS*, f. 57, B-55, Nr. 23, ryšulys 1.

²⁴ 1525 02 08, B. Juškienės fundacija, Kauno parapiinės Šv. Petro ir Povilo bažnyčios dokumentai, *VUB RS*, f. 57, B-55, Nr. 23, ryšulys 1; 1743 m., Kauno šv. Petro ir Povilo bažnyčios inventorių, *VUB RS*, f. 57, B-53, Nr. 539.

²⁵ 1532 11 27, Krokova, Žygimanto Senojo raštas, *MAB RS*, f. 3–133.

²⁶ M. Valančius, *Pastabos pačiam sau...*, p. 132; Kauno parapiinės Šv. Petro ir Povilo bažnyčios dokumentai, *VUB RS*, f. 57, B-55, Nr. 23, ryšulys 1.

²⁷ B. Kviklys, *Lietuvos bažnyčios...*, t. 3, p. 363; 1649 04 12, Užuguostis, J. Tolvaišaitės-Lackienės Užuguosčio bažnyčios fundacija (nuorašas), *BCz*, 1775, l. 2486.

1 pav. Kauno dekanato formavimasis XV a.

Altarista turėjo laikyti po trejas mišias už mirusiuosius, fundatorių ir jo žmoną.²⁸ 1522 06 18 (*feria quarta in vigilia solennitatis sacratissimi Corporis Dni Nri Jesu Christi*)²⁹ M. Daugirdo duktė Marija Zavišienė, karališkojo stalininko Jono Janavičiaus Zavišos žmona, įgyvendindama savo tėvo pradėtą darbą ir savo vyro valią, testamentu įkūrė altariją³⁰ ir jai paskyrė trečiąją dalį savo valdų pajamų, 20 kapų lietuviškų grašių taurėms (*calix*) ir kitiems altariaus reikmenims įsigyti, 10 kapų grašių vertės paausiuoto sidabro (pirmojo vyro Jono Davainovičiaus palikimą) bažnytiniam reikmenims pagaminti ir kitokio turto. Žygimantas Senasis šį testamentą kartu su fundacija patvirtino 1522 06 25.³¹ Altarijos fundaciją, įgyvendindami velionės M. Zavišienės valią, dar kartą 1533 03 23 patvirtino M. Zavišienės vyras Jonas Janavičius Zaviša su savo broliu Jurgiu Janavičiumi Zaviša bei jo žmona Elžbieta. Tuometiniam Užuguosčio altaristai Mikalojui ir jo įpėdiniams Jonas Zaviša suteikė *Versz* dvarelį su trimis valstiečiais, žeme ir kitais priklausiniais. Jurgis Zaviša suteikė altaristai vieną dvarelį su žeme, tačiau tik iki altaristos Mikalojaus mirties.

²⁸ 1669 m. vizitacija..., l. 49v–50v.

²⁹ 1522 06 25 („feria quarta infra octavas Corporis Christi“), Žygimantas Senasis patvirtina Marijos Zavišienės testamentą (nuorašas), *BCz*, 1777, l. 345–348. Tikslios datos buvo nustatyta pasinaudojus: T. Wierzbowski, *Vademecum. Podręcznik dla studjów archiwalnych*, wyd. 2, Lwów–Warszawa, 1926. Už pagalbą nustatant XVI a. pradžios privilegijų sukūrimo datas dėkinga Vyteniui Almonaičiui, Sigitui Lūžiui ir Zigmantui Kiaupai.

³⁰ 1669 m. vizitacija..., l. 50v–53; B. Kviklys, *Lietuvos bažnyčios...*, t. 3, p. 363.

³¹ 1522 06 25 („feria quarta infra octavas Corporis Christi“), Žygimantas Senasis patvirtina Marijos Zavišienės testamentą (nuorašas), *BCz*, 1777, l. 345–348.

Altarista turėjo kas savaitę laikyti po trejas mišias už visų šių fundatorių sielas.³² Taigi Užuguosčio bažnyčia įsikūrė ir buvo stiprinama Daugirdų, vėliau Zavišų, o XVII a. – Lackių giminės. Tai pirmoji bajoriškoji fundacija Kauno dekanate.

Aleksandras apie 1501 m. fundavo **Semeliškių** Švč. Kristaus kūno, šv. Laurencijaus ir šv. Kotrynos bažnyčią³³, suteikdamas jai 11-os valakų Budzilių kaimą su 7 valstiečiais. Jie turėjo dirbti nuo valako dvi dienas per savaitę, kasmet mokėti po 2,15 auksinų nuo valako. Klebonui buvo paskirtos dar dvi valdos (Dzenkūniškių, arba Juodžemio, ir *Pasjerobrio*, kurią apsedavo 15 statinių grūdų); klebonas turėjo 6 daržus.³⁴ M. Jučas teigia, kad 1502 m. privilegija Aleksandras Semeliškių bažnyčiai suteikė 34 valakus ir 9 statines pasėlių.³⁵

1502 m. klebonui buvo paskirta smuklė ir propinacijos teisė³⁶, tačiau ji iškart buvo pažeista – turbūt per apsirikimą suteikta kitiems asmenims.³⁷ Todėl 1506 06 (arba 07) 16 Aleksandras nauja privilegija patvirtino propinacijos teisę Semeliškių klebonui Adomui Jakubovičiui (trečiajam iš eilės nuo parapijos sukūrimo Semeliškėse), leido pasistatyti ir turėti smuklę. Niekas kitas be klebono leidimo neturėjo teisės Semeliškėse laikyti smuklės ir pardavinėti svaigalų.³⁸

Gegužinės Švč. Mergelės Marijos Dangun ėmimo bažnyčią Vilniaus vyskupo Alberto Taboro leidimu tarp 1492 m. pradžios ir 1507 04 28 įkūrė Grigalius Astikas.³⁹ Jam mirus apie 1518–1519 m.⁴⁰, jo žmona Benigna Radvilaitė Astikienė pabaigė vyro pradėtą darbą ir apie 1520 m. Gegužinės bažnyčiai dovanojo Romanovščiznos palivarką ir 9 valstiečius.⁴¹

Astikų sūnus Jurgis Grigalaitis Astikaitis, rūpindamasis, kad jo tėvų Grigaliaus Astiko ir Benignos Radvilaitės Astikienės funduota bažnyčia turėjo per mažai pajamų, 1530 05 02 patvirtino Gegužinės bažnyčiai Romanovščiznos valdas prie Laumenos (*Lamana*) upės, 4 valstiečius su šeimomis ir visu turtu, 40 statinių grūdų, 5 kapas lietuviškų grašių, kuriuos kasmet per Velykas turėjo duoti jo palikuonys iš Gegužinės smuklių, kad galėtų klebonas ir vikaras pragyventi, žuvų dešimtinę iš Gegužinės ežero ir užtvankos. Dar išskyrė medienos bažnyčios remontui. Klebonu paskyrė kunigą Augustiną de Verschovia, kilusį iš Poznanės vyskupijos. Gegužinės klebonui Augustinui nurodė kas savaitę laikyti po ketverias mišias, pusę jų už tėvų, brolių, seserų ir draugų sielas. Klebonas turėjo nuolat gyventi prie bažnyčios. Patronato teisę J. Astikaitis pasiliko sau ir savo palikuonims.⁴²

³² 1533 03 23, Zavišos funduoja altariją Užuguosčio bažnyčioje (nuorašas), *BCz*, 1777, l. 426–427.

³³ Ši Aleksandro privilegija Semeliškių bažnyčiai neišlikusi, žinoma tik iš paminėjimų ir turinio perteikimų XVIII a. šaltiniuose. Žr. plačiau: *Kodeks dyplomacyzny...* s. 623; 1700 m., Semeliškių bažnyčios aprašymas, *VUB RS*, f. 57, B-53, Nr. 1100, l. 1; A. Miškinis, *Semeliškės...*, p. 25.

³⁴ 1700, Semeliškių bažnyčios aprašymas, *VUB*, f. 57, B-53, Nr. 1100, l. 1–1v.

³⁵ M. Jučas, *Lietuvių parapijų fundacijos...* p. 36.

³⁶ A. Miškinis, *Semeliškės...*, p. 25.

³⁷ P. Pakarklis, *op. cit.*, p. 125.

³⁸ 1506 06 (arba 07) 16, Vilnius, Aleksandro privilegija Semeliškių bažnyčiai, *Kodeks dyplomacyzny...* s. 719–720; ištrauką lietuviškai paskelbė: P. Pakarklis, *op. cit.*, p. 125.

³⁹ *Kodeks dyplomacyzny...*, s. 727; 1669 m. vizitacija..., p. 58.

⁴⁰ H. Valeika, Astikai; Astikas Grigalius, *Visuotinė lietuvių enciklopedija*, Vilnius, 2002, t. 2, p. 95.

⁴¹ *Vyskupo Ignoto Jokūbo Masalskio...*, p. 565.

⁴² 1530 05 02, Vilnius, Gegužinės bažnyčios fundacija (nuorašas), *MAB RS*, f. 43–204, l. 175–176; 1669 m. vizitacija..., p. 58–59.

Taigi ligi Aleksandro valdymo pabaigos per daugiau nei 100 metų nuo Lietuvos krikšto pradžios būsimejame Kauno dekanate buvo funduotos tik penkios parapiškos bažnyčios, trys iš jų – valdovų (Kaunas: Vytauto apie 1430, Darsūniškis: Kazimiero 1473, Semeliškės: Aleksandro apie 1501), kitos dvi LDK bajorų elito – Daugirdų (Užuguostis iki 1495) ir Astikų (Gegužinė iki 1507) giminių. Iš funduotų parapijų bažnyčių Kauno buvo mūrinė, visos kitos – medinės. Visos jos (išskyrus Užuguostį, nes žinome tik, kas buvo paskirta altaristai) buvo aprūpintos žemėmis su žmonėmis ir smuklėmis, Kaunas, Darsūniškis ir Gegužinė – grūdų ir kt. rūšių dešimtinėmis. Smuklės laikymas ir naudojimas propinacijos teise suteikdavo parapijoms nemažų pajamų.⁴³ Bažnyčiose buvo pradėtos steigti altarijos – tokias privilegijas gavo Kauno (Švč. Trejybės altariją fundavo B. Juškienė apie 1524, dar buvo Šv. Kotrynos altarija, neaišku, kada funduota) ir Užuguosčio (M. Zavišienė 1522 m.) bažnyčios.

Nepaisant skurdžių XV a. fundacijų, XVI a. pradžioje, Aleksandro ir jo ipėdinio Žygimanto Senojo laikais, parapijų kūrimas išibėgėjo ir per keliasdešimt metų buvo padėtas pagrindas Kauno dekanatui.

BAŽNYČIŲ FUNDACIJOS ŽYGMANTO SENOJO VALDYMO LAIKAIS

Valdovas Žygimantas Senasis fundavo tris – Žiežmarių, Aukštadvario ir Karmėlavos – bažnyčias. **Žiežmarių** Šv. Jokūbo apaštalo ir šv. Zigmanto bažnyčios atsiradimu pasirūpino Žiežmarių seniūnas Bohušas Bohovitovičius, čia seniūnavęs 1508–1509 metais.⁴⁴ Bažnyčiai buvo suteiktos trijų valstiečių tarnybos, Kudiškės žemė ir smuklė.⁴⁵ Semeliškių klebonas Adomas Jakubovičius, kuriam buvo pavesti Žiežmariai, pasiskundė, kad beneficija per maža ir jis negali Žiežmariuose išlaikyti kuniga.⁴⁶ Todėl Žygimantas Senasis 1511 08 03 ir / ar 1512 08 03⁴⁷ fundacija praplėtė bažnyčios aprūpinimą jai suteikdamas dar tris žemės valdas ir antrą smuklę. Leido iš valdovo girios imti medieną statybai ir malkas kurui. Klebonas turėjo mokėti lietuviškai.⁴⁸

1531 01 29 Semeliškių vėliavininkas Mikalojus Ivaškevičius su savo žmona Ona Žiežmarių bažnyčios Šv. Jokūbo koplyčioje fundavo altariją suteikdami jai Bugienių žemę su valstiečiais, Krewydowscysna ir Tatarška žemes. Dar altaristai skyrė namą, grūdų ir gyvulių. Altarista Jonas ir jo palikuonys turėjo kas savaitę po dvejus mišias laikyti: vienas Švč. Mergelei Marijai, kitas už mirusiuosius.⁴⁹

⁴³ P. Pakarklis, op. cit., p. 98.

⁴⁴ A. Miškinis, *Žiežmariai...*, p. 99.

⁴⁵ 1512 18 03, Brestas, Žygimanto Senojo privilegija Žiežmarių bažnyčiai (nuorašas), *Lietuvos valstybės istorijos archyvas* (toliau – *LVIA*), f. 694, ap. 1, b. 3289, l. 1.

⁴⁶ R. Krasauskas, *Žiežmariai*, *Lietuvių enciklopedija*, Boston, 1966, t. 36, p. 311–312.

⁴⁷ 1511 08 03, Brestas, Žygimanto Senojo privilegija Žiežmarių bažnyčiai, *LVIA*, Lietuvos Metrika (toliau – LM), 9, l. 91–91v; 1512 08 03, Brestas, Žygimanto Senojo privilegija Žiežmarių bažnyčiai, LM, 583, l. 140; nuorašas: *LVIA*, f. 694, ap. 1, b. 3289, l. 1–1v. Skirtingose Lietuvos Metrikos knygos yra skirtingai datuotos, bet tokio pat turinio Žygimanto Senojo privilegijos. Už pagalbą skaitant šias privilegijas dėkinga prof. Zigmantui Kiaupai.

⁴⁸ 1512 08 03, Brestas, Žygimanto Senojo privilegija Žiežmarių bažnyčiai (nuorašas), *LVIA*, f. 694, ap. 1, b. 3289, l. 1–1v; žr. P. Pakarklis, op. cit., p. 98.

⁴⁹ 1531 01 29, Kietaviškės, Žiežmarių bažnyčios Šv. Jokūbo altarijos fundacija (nuorašas), *MAB RS*, f. 43–204, l. 185; *BCz*, 1777, l. 415.

Aukštadvario Šv. Stanislovo ir šv. Zigmanto bažnyčią 1518 12 23 fundavo Žygimantas Senasis, paskirdamas jai grūdų dešimtinę, 2 ežerus, 4 kapas grašių iš miestelio smuklių, kurias reikėjo kasmet per Šv. Martyną sumokėti, pakankamai lėšų klebonijai įrengti ir mokyklai pastatyti, 4 žemės sklypus (Lyknowczyzna, Basteykowczyzna, Wisołgowczyzna, Powroczyzna) ir valstiečių.⁵⁰

Karmėlavos Šv. Onos bažnyčia, J. Ochmański duomenimis, buvo įkurta apie 1521 metus.⁵¹ Žygimantas Senasis 1529 11 04 jai suteikė fundaciją: davė 5 valstiečius, Karmėlavoje gyvenusius, su žemėmis ir visomis tarnybomis, dar 2 tarnus su jų vaikais, laisvą nuo mokesčių smuklę, klebono nuosavybei 6 žemės valdas (Radikowczyzna, Waskowczyzna, Moilowczyzna, Mikolaiowczyzna, Ginkowczyzna, Dziukantowczyzna), pievas, raistus, 5 indus nesubrendusio medaus iš Karmėlavos dvaro, lauką prie bažnyčios šventoriui suformuoti, daržą prie upės. Patronato teisę sau pasilaikė, klebonu pasiūlė Petrą de Cauna be jokių įpareigojimų, tik kad mišias laikytų lotyniškai.⁵²

Karmėlavos bažnyčios fundaciją pagerino bajoras Jurgis Andriuškevičius Šarkis. Žmonai Elžbietai pritarus, jis tuometiniam Karmėlavos klebonui Petruui Vincentui 1531 03 08 užrašęs Tautviltavos dvarelį su visomis žemėmis, pievomis ir kitais priklausiniais.⁵³ Žygimantas Senasis patvirtino šią fundaciją 1531 08 11.⁵⁴

Lygiagrečiai su Žygimantu Senuoju Kauno regione bažnyčių fundacijas tęsė kiti LDK gyventojai, bajorai ir miestiečiai. Jų iniciatyva bažnyčios pradėjo veikti šalia Kauno – Kaunakiemyje, Žasliuose ir Lipnikuose (Skaruliuose).

Šv. Kryžiaus bažnyčią Kaunakiemyje pastatė ir fundavo Kauno miestietė Darata Nabienė, Jono Nabo žmona, gyvenusi toli nuo Kauno bažnyčių ir todėl patyrusi nepatogumų. 1510 07 10 D. Nabienė Kauno rotušėje miesto burmistrams ir tarėjams pareiškė norą pastatyti Šv. Kryžiaus koplyčią Kaunakiemyje, kapelionu paskirti kunigą Baltramiejų, Bernardo sūnų, o jo išlaikymui suteikti namą su žeme, daržu ir kitais visais priklausiniais, taip pat žemę už Nemuno prie Marvos upės. Koplyčios kapelionas ir jo įpėdiniai buvo įpareigoti kas savaitę po dvi mišias laikyti – vienas už mirusiuosius, kitas Šv. Kryžiaus

⁵⁰ 1518 12 23, Brestas, Žygimanto Senojo privilegija Aukštadvario bažnyčiai (nuorašas), *VUB RS*, f. 57, B-53, Nr. 44, l. 120v–122; *MAB RS*, f. 43–204, l. 124v–125; ištrauką paskelbė: J. Lebedys, *Lietuvių kalba XVII–XVIII a. viešajame gyvenime*, Vilnius, 1976, p. 125.

⁵¹ J. Ochmański, op. cit., s. 68.

⁵² 1529 11 04, Vilnius, Žygimanto Senojo privilegija Karmėlavos bažnyčiai (nuorašas), *VUB RS*, f. 57, B-53, Nr. 44, l. 329v–330v; *MAB RS*, f. 43–204, l. 169v–170v; *BCz*, 1777, l. 387–389; Karmėlavos bažnyčios dokumentų sąrašas, *VUB RS*, f. 57, B-53, Nr. 1265; 1814, Karmėlavos parapijos inventorius, *Kauno arkivyskupijos kurijos archyvas* (toliau – *KAKA*), b. 89, l. 295–295v.

⁵³ 1531 03 08 („feria 4 proxima post Dominicam Reminiscere“), Karmėlava, J. Andriuškevičiaus Karmėlavos bažnyčios fundacija (nuorašas), *VUB RS*, f. 57, B-53, Nr. 44, l. 331v–332; *MAB RS*, f. 43–204, l. 178v–179; *BCz*, 1777, l. 404–406; 1814 m., Karmėlavos parapijos inventorius, *KAKA*, b. 89, l. 295v; Karmėlavos bažnyčios dokumentų sąrašas, *VUB RS*, f. 57, B-53, Nr. 1265.

⁵⁴ 1531 08 11, Krokava, Žygimantas Senasis patvirtina J. Andriuškevičiaus fundaciją Karmėlavos bažnyčiai (originalas), *MAB RS*, f. 1–538; nuorašai: *VUB RS*, f. 57, B-53, Nr. 44, l. 330v–331; *MAB RS*, f. 43–204, l. 179–180; *BCz*, 1777, l. 403–404; 1814 m., Karmėlavos parapijos inventorius, *KAKA*, l. 89. L. 295v; Karmėlavos bažnyčios dokumentų sąrašas, *VUB RS*, f. 57, B-53, Nr. 1265.

garbei. Patronato teisę perdavė Kauno miesto burmistrams, už tai jie buvo įpareigoti prižiūrėti bažnyčią bei jai kasmet po 2 kapas grašių sumokėti. Kauno miesto knygosė fundacija buvo patvirtinta 1515 08 11.⁵⁵

1511 09 10 Plocko kanauninkas, Kauno klebonas J. Zaluskis leido D. Nabieniui statyti Šv. Kryžiaus bažnyčią.⁵⁶ 1515 06 21 Kauno magistratas paprašė Vilniaus vyskupo Alberto Vaitiekiaus Radvilos paskirti kunigą Baltramiejų, Bernardo sūnų, Šv. Kryžiaus bažnyčios klebonu.⁵⁷ Vilniaus vyskupas Povilas Alšėniškis D. Nabienės fundaciją patvirtino 1537 06 25.⁵⁸

Žaslių Švč. Mergelės Marijos Gimimo ir Nekalto Prasidėjimo, šv. Jono Krikštytojo, šv. Barboros bažnyčia buvo funduota apie 1513 m.⁵⁹ bajoro Načo, turėjusio vyskupo Mikalojaus patvirtinimą. Jo sūnūs Mykolas ir Jonas Načiai, paveldėję bažnyčią, 1530 08 03 aprobavo tėvo fundaciją.⁶⁰ 1533 01 04, norėdami pagerinti klebono padėtį, jie dovanojo jam 5 valstiečius su visomis jų prievolėmis ir turtu, 6 šeimynykščius, taip pat gyvulių (4 jaučius, 3 karves, 2 arklius, ožkų, avių ir kt. gyvūnų), dvi žemės valdas (Woykomiszki / Woytowiczki ir Przyhorty / Przytoczki), pievą, visokių grūdų dešimtinę iš Šiluvos, Žaslių ir Poniatiškių dvarų, pusę dubenio medaus, žvejojimui ežerą, malūną.⁶¹

Lipnikų (vėliau Skarulių) Švč. Mergelės Marijos Apsilankymo, šventųjų Jurgio, Mikalojaus, Martyno ir Onos bažnyčią fundavo ir pastatė Mikalojus ir Magdalena Stankovičiai. 1522 04 01 (*feria 3tia p[rox]ima post Dominicam Laetare*),⁶² mirus M. Stankovičiui, jo žmona Magdalena, taip pat jo turtų paveldėtojai Vaclovas ir Jurgis Andrejevičiai, Motiejus Petraškevičius ir Stanislovas Bogdanovičius Lipnikų dvarą su viskuo, kas jam priklausė, bažnyčiai perdavė sau pasilikdami patronato teisę. Už tai, kad atsisakė dvaro, jiems buvo sumokėta 20 kapų lietuviškų grašių. Klebonas turėjo nuolat reziduoti prie bažnyčios ir ją viskuo aprūpinti: įrengti kapines, krikštyklą, varpinę, varpus ir kita. Privilegiją patvirtino Vilniaus vyskupas Jonas iš Lietuvos kunigaikščių ir LDK valdovas Žygimantas Senasis 1522 05 15.⁶³

⁵⁵ 1510 07 10, D. Nabienės fundacija (nuorašas), *MAB RS*, f. 273–240; 1669 m. vizitacija..., l. 15v–16v; 1716 04 16, Šv. Kryžiaus bažnyčios inventorius, *MAB RS*, f. 273–241, l. 5 (šiam šaltinyje tvirtinama, kad D. Nabienė bažnyčią fundavo 1510 06 10), privilegijos originalas neišliko.

⁵⁶ 1511 09 10, Kaunas, J. Zaluskio raštas, *MAB RS*, f. 3–78.

⁵⁷ 1515 06 21, Kaunas, Kauno magistrato raštas, *MAB RS*, f. 3–81.

⁵⁸ 1537 06 25, Vilnius, Vilniaus vyskupo Povilo Alšėniškio raštas, *MAB RS*, f. 273–234.

⁵⁹ J. Ochmański, op. cit., s. 70.

⁶⁰ Žaslių bažnyčios dokumentų sąrašas, *VUB RS*, f. 57, B-53, Nr. 1254.

⁶¹ 1533 01 04, Mykolo ir Jono Načų fundacija (nuorašas), *VUB RS*, f. 57, B-53, Nr. 44, l. 58–58v; 1669 m. vizitacija..., p. 72–72v; Žaslių bažnyčios dokumentų sąrašas, *VUB RS*, f. 57, B-53, Nr. 1254.

⁶² 1522 04 08 („we wtorek po Niedzieli piętey w Post“), Kaunas, Lipnikų bažnyčios fundacija (nuorašas), *Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos Rankraščių skyrius* (toliau – *LNB RS*), f. 94–2228; 1669 m. vizitacija..., p. 62–64; A. Grinevičiūtė-Jankevičienė, *Trys gotiškos...*, p. 227.

⁶³ 1522 05 15 („feria 5 Sanctae Zophiae“), Vilnius, Žygimanto Senojo privilegija (nuorašas), *VUB RS*, f. 57, B-53, Nr. 44, l. 148v–149v; 1669 m. vizitacija..., p. 62–65v; Skarulių bažnyčios dokumentų sąrašas, *VUB RS*, f. 57, B-53, Nr. 1302; B. Kviklys, *Lietuvos bažnyčios...*, t. 3, p. 364.

Paparčiuose bažnyčia minima 1522 m.⁶⁴, tačiau neišlikusi privilegija, o apie fundatorius likusios tik užuominos. Galbūt šios bažnyčios fundatoriumi buvo Vitebsko vaivada Stanislovas Kiška (miręs 1554 m.). Kaip fundatorius jis įvardijamas 1614, 1631 m. pakartotiniuose fundaciniuose dokumentuose.⁶⁵

Šiuo periodu papartinės bažnyčios buvo įkurtos dar trijose vietovėse: Kietaviškėse, Birštone ir Rumšiškėse. **Kietaviškių** bažnyčia, manoma, buvo pastatyta iki 1504 m., neaišku, nei kas ją fundavo (galbūt dar Aleksandro laikais), nei kokią fundaciją suteikė. Tačiau bažnyčia veikė – 1531 m. ant Žiežmarių bažnyčios altarijos fundacijos dokumento pasirašė Kietaviškių klebonas Albertas ir altarista Felice.⁶⁶ **Rumšiškėse** pirmoji bažnyčia greičiausiai buvo pastatyta XVI a. pradžioje⁶⁷, galbūt karalienės Bonos iniciatyva.⁶⁸ Apie senąsias fundacijas duomenų nebuvo jau iš XVII amžiaus.⁶⁹ Birštono bažnyčios įsikūrimo aplinkybės taip pat neaiškios. Manoma, kad 1529 m. bažnyčia jau buvo, nes Birštonas vadinamas miestu.⁷⁰ Nežinomas nei fundatorius, nei fundacijos data. R. Ragauskienės nuomone, tikėtina, kad bažnyčia Birštone atsirado Žygimanto Senojo laikais⁷¹, galbūt šio valdovo iniciatyva. XVI a. karališkojo Birštono dvaro laikytojai nepasižymėjo katalikišku uolumu, todėl bažnyčia nyko.⁷² Iš tikrųjų be vietinių žmonių paramos Katalikų bažnyčia buvo sunku išsilaikyti. Netoliese buvusi 1503 m. Aleksandro funduota Punios bažnyčia pritraukdavo Birštono tikinčiuosius.

J. Kurczewski pateikė 1522 m. sudarytą LDK bažnyčių sąrašą, kuriame minimos šios būsimo Kauno dekanato bažnyčios: Semeliškės, Žiežmariai, Žasliai, Paparčiai, Gegužinė, Kaunas, Darsūniškis ir Užuguostis. Tiesa, šis sąrašas buvo nepilnas, jame surašytos ne visos tuo metu egzistavusios katalikų bažnyčios.⁷³ Galime papildyti, jog tuo metu bažnyčios stovėjo Kaunakiemyje šalia Kauno (1510), Aukštadvaryje (1518 m. privilegija), Lipnikuose (iki 1522), Kietaviškėse, greičiausiai Birštone ir Rumšiškėse (šių bažnyčių sukūrimo aplinkybės išlieka miglotos), o netrukus atsirado Karmėlavoje (1529 m. privilegija). Taigi XVI a. 3–4-ojo dešimtmečių sandūroje Kauno dekanato regione jau buvo 15 katalikų bažnyčių (2 pav.). Įdomu pastebėti, jog 13 iš jų buvo įkurtos XV a. pabaigoje – XVI a. pirmaisiais dešimtmečiais. Ši išvada paneigtų mintį, kad iki Reformacijos Katalikų bažnyčia buvo silpna, Lietuva krikščionėję vangiai. Priešingai, XV–XVI a. sandūra – tai pats intensyviausias Katalikų bažnyčios sklaidos etapas Kauno dekanate per visą krikščio-

⁶⁴ J. Kurczewski, op. cit., s. 23; J. Ochmański, op. cit., s. 70; B. Kviklys, *Lietuvos bažnyčios...*, t. 3, p. 292.

⁶⁵ 1614 10 04, Musninkų bažnyčios ir Paparčių filijos fundacija (nuorašas), *MAB RS*, f. 43–204, l. 326–326v; M. Jučas, *Lietuvių parapijų fundacijos...*, p. 33; 1669 m. vizitacija..., l. 80–81.

⁶⁶ 1531 01 29, Kietaviškės, Žiežmarių bažnyčios Šv. Jokūbo altarijos fundacija, *MAB RS*, f. 43–204, l. 185.

⁶⁷ K. Misius, R. Šinkūnas, op. cit., p. 144.

⁶⁸ XVIII a. pradžioje rašoma, kad bažnyčią fundavo karalienė Bona, žr.: 1716 12 22, Rumšiškių bažnyčios inventorius, *BCz*, 1775, l. 2053.

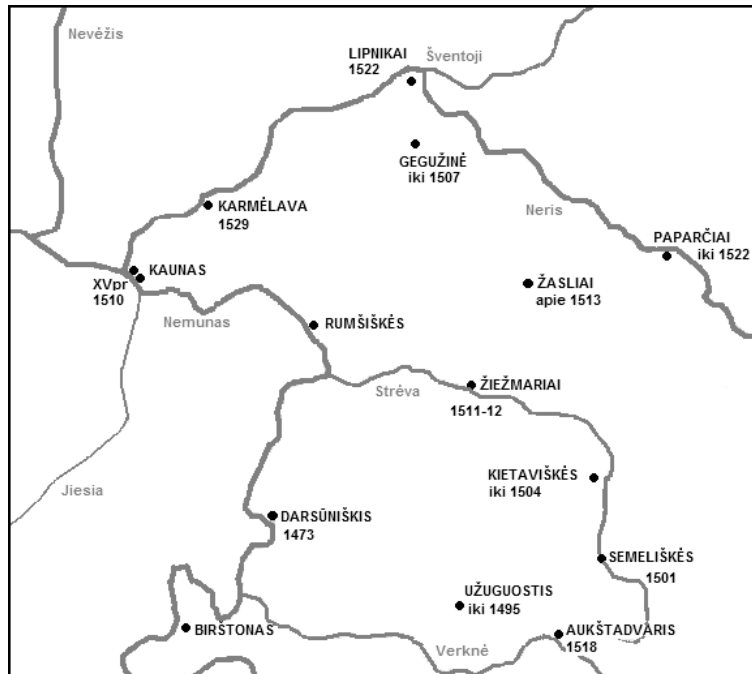
⁶⁹ 1669 m. vizitacija..., l. 82v.

⁷⁰ K. Misius, R. Šinkūnas, op. cit., p. 82.

⁷¹ R. Ragauskienė, *Karališkojo Birštono praeitis. Istorinė raida iki XIX a.*, Vilnius, 2004, p. 189.

⁷² *Ibid.*, p. 191.

⁷³ J. Kurczewski, op. cit., s. 23.

2 pav. Kauno dekanato bažnyčios XVI a. I pusėje (šalia bažnyčių pateikiamos jų fundacijų datos)

nybės istoriją. Šis Katalikų bažnyčios stiprėjimas Lietuvoje sutapo su Lietuvos diduomenės stiprėjimu, Ponų tarybos vaidmens išaugimu. Bažnyčia Lietuvoje tapo stipri tik tuomet, kai ją ėmė intensyviai remti ne tik valdovas, bet ir visuomenė, fundavusi naujas bažnyčias bei parėmusi valdovo funduotąsias. Tačiau XVI a. pradžioje funduotos bažnyčios nespėjo giliai įleisti šaknis, todėl užklupusi Reformacija didžiumą jų bent laikinai sužlugdė.

Iš šių 15 bažnyčių, atmetus tris su neaiškiais fundacijomis (t. y. tiksliau iš 12 bažnyčių), pusę jų fundavo valdovai (Vytautas, Kazimieras, Aleksandras, Žygimantas Senasis), o kitą pusę – LDK piliečių bajorai ir miestiečiai. Fundatoriais buvo žymių giminių atstovai – Daugirdai / Daugirdavičiai, Astikai, Kiškos, smulkesnių bajorų atstovai – Načiai, Stankovičiai su palikuonimis. Kaunakiemio bažnyčios fundacija pasirūpino Kauno miestietė D. Nabienė.

Kaip ir anksčiau, bažnyčioms išlaikyti buvo suteikiama žemės ir valstiečių. Tai buvo pagrindinis klebono pragyvenimo šaltinis. Valdovas Žygimantas Senasis visas tris (Žiežmarių, Karmėlavos, Aukštadvario) savo funduotas parapiškas bažnyčias aprūpino smuklėmis ir propinacijos teise. Kiti fundatoriai smuklių nesuteikė, nes greičiausiai neturėjo tokių galimybių. Vėlesniais laikais funduotoms bažnyčioms propinacijos teisė nesuteikta. P. Pakarklio nuomone, teisė turėti smuklę ilgainiui tapo vienu iš natūralių tuometinės žemės nuosavybės teisės elementų. Suteikimas bažnyčiai kokio dvaro ėmė reikšti ir propinacijos teisės davimą.⁷⁴ Grūdų dešimtinės suteiktos Aukštadvario ir Žaslių Gegužinės

⁷⁴ P. Pakarklis, op. cit., p. 98.

bažnyčioms. Jos dar gavo ežerus, nes klebonus stengtasi aprūpinti žuvimis. Klebonams kelti reikalavimai laikyti mišias už fundatorius, Žiežmarių bažnyčioje liepta kunigu skirti lietuvių arba mokantį lietuviškai asmenį, o Aukštadvaryje duotos lėšos mokyklai pastatyti.

REFORMACIJOS EPOCHOS POVEIKIS KAUNO DEKANATO KATALIKŲ BAŽNYČIOMS

Prasidėjus protestantiškajai reformacijai, LDK gyventojai ėmė atsimesti nuo Katalikų bažnyčios, pereiti į liuteronybę, kalvinizmą ir kitas konfesijas. Protestantų buvo užimtos ar apleistos savaimė nustojo veikti Gegužinės, Paparčių, Užuguosčio, Žiežmarių, Kietaiviškių, turbūt Birštono ir Rumšiškių katalikų bažnyčios. Karmėlavoje apie 30 metų nebuvo klebono, laikinai pamaldos nevyko ir Kauno Šv. Petro ir Pauliaus parapiinėje bažnyčioje. Galime daryti išvadą, kad dėl protestantiškosios reformos poveikio nustojo veikti apie du trečdaliai Kauno regiono katalikų bažnyčių. Bažnyčias pradėta atkurti, o jų fundacijas – atnaujinti XVI a. 8–9-ojo dešimtmečių sandūroje katalikiškosios reformos metu.

Prasidėjus protestantiškajai reformacijai Gegužinėje įsivyravo eretikai.⁷⁵ Gegužinę valdęs Trakų vaivada Jonas Hlebavičius (mirė 1590) buvo perėjęs į evangelikų reformatų tikėjimą, Vilniuje globojo kalvinų spaustuve, rėmė Andrių Volaną ir Joną Lasickį⁷⁶, tačiau gyvenimo pabaigoje atsivertė į katalikybę ir pasirūpino katalikų bažnyčios Gegužinėje atkūrimu. 1581 10 13 jis suteikė bažnyčiai privilegiją, kuria pripažino katalikų bažnyčiai Romanovščiznos dvarą su 4 tarnybomis, nustatė kasmet klebono ir vikaro poreikiams skirti 14 statinių grūdų, 5 kapas lietuviškų grašių. Be šių užrašymų, suteikė bažnyčiai dar tris žemės sklypus 2, 7 ir 10 valakų dydžio, Bedugnio ežerą ir kitokių naudmenų, kurios anksčiau bažnyčiai priklausė. Vilniaus vyskupas Eustachijus Valavičius 1619 05 01 patvirtino J. Hlebavičiaus fundaciją.⁷⁷

Rumšiškėse Mergelės Marijos Paaukojimo ir šv. Mykolo Arkangelo bažnyčia buvo pastatyta maždaug 1573 m.⁷⁸ kaip Kauno parapiinės bažnyčios filija⁷⁹, tačiau XVI–XVII a. sandūroje Vilniaus vyskupo sprendimu tapo savarankiška parapiinė bažnyčia.

1597 05 09 Kuršo kunigaikštienė, LDK maršalienė, Kauno seniūnienė Ona Ketlerytė Radvilienė iš valdovo suteiktų žemių⁸⁰ bažnyčiai davė 8 valakus žemės tarp Nemuno ir Rumšiškių girios bei įsakė parapijos gyventojams senu papročiu kasmet klebonui duoti po 4 lietuviškus grašius.⁸¹ O. Radvilienės iniciatyvai pritarė situoktinis LDK maršalkas Kauno seniūnas Albertas Radvila.⁸² 1599 04 21 Zigmantas Vaza patvirtino O. Radvilienės fundaciją.⁸³ Rumšiškėnai tų žemių nenorėjo duoti, todėl 1604 12 03 Kaune O. Radvilienė dar vienu dokumentu patvirtino suteikianti Rumšiškių bažnyčiai 8 valakus žemės. Šią

⁷⁵ 1669 m. vizitacija..., p. 58.

⁷⁶ R. Petrauskas, Hlebavičiai, *Visuotinė lietuvių enciklopedija*, Vilnius, 2005, t. 7, p. 595.

⁷⁷ 1669 m. vizitacija..., p. 59–59v.

⁷⁸ K. Misius, R. Šinkūnas, op. cit., p. 144.

⁷⁹ 1669 m. vizitacija..., l. 82v–85.

⁸⁰ M. Paknys, op. cit., p. 187.

⁸¹ 1611 08 19, Vilnius, Zigmanto Vazos Rumšiškių bažnyčios fundacijos patvirtinimas (nuorašas), *VUB RS*, f. 57, B-53, Nr. 44, l. 280v–281; *MAB RS*, f. 43–204, l. 294–295; M. Jučas, *Lietuvių parapijų fundacijos...*, p. 36.

⁸² 1669 m. vizitacija..., l. 83.

⁸³ M. Jučas, *Lietuvių parapijų fundacijos...*, p. 36.

fundaciją praktiškai įgyvendinti buvo labai sunku, nes gyventojai kratėsi uždėtų mokesčių bažnyčiai. Reikėjo valdovo privilegijos, kuri juos įtikintų mokėti ir perleisti žemes. Be to, tuometinis Rumšiškių klebonas Mykolas Pečkovskis buvo apleidęs Rumšiškių bažnyčią, jos 8 valakus žemių valstiečiai išsidalijo, o pajamos atsidūrė nežinia kieno rankose.⁸⁴

1611 08 19 Zigmantas Vaza patvirtino dvi minėtas Onos ir Alberto Radvilų privilegijas Rumšiškių bažnyčiai bei visus ankstesnius užrašymus: grūdų dešimtinę iš Rumšiškių dvaro valdų, 4 kapas grašių nuo valako, 8 valakus.⁸⁵ Vėliau valdovai ir Radvilų giminė, ypač LDK kancleris Albertas Stanislovas Radvila, nuolat rūpinosi Rumšiškių bažnyčia ir apdovanodavo ją privilegijomis.⁸⁶

Numanomo **Paparčių** bažnyčios fundatoriaus Vitebsko vaivados Stanislovo Kiškos žmona Ona Radvilaitė Kiškienė po vyro mirties tapo kalviniste, šioje dvasioje išaugino savo sūnus Joną (1547–1592) ir Stanislovą (apie 1549–1617).⁸⁷ Tai, kad Paparčių bažnyčia vėl atiteko katalikams, veikiausiai buvo 1606 m. į katalikybę perėjusio Vitebsko vaivados S. Kiškos sūnaus, Žemaičių seniūno Stanislovo Kiškos, ir ypač anūko, nuo 1611 m. Vilniaus scholasto, nuo 1618 m. Žemaičių vyskupo Stanislovo Kiškos (1584–1626) nuopelnas.⁸⁸

Vilniaus scholastas, Geranainių prepozitas, karališkasis sekretorius S. Kiška 1614 10 04 fundavo Musninkų bažnyčią su prie jos prijungta Paparčių filija apaštalu Petro ir Pauliaus garbei. Musninkų bažnyčios kunigui kuratui Jonui Olksnevičiui ir jo ipėdiniams suteikė Draučių, Kutančių ir Vaitkūnų kaimus Musninkuose, taip pat Panerių kaimą su dviem valakais Neravų valdoje Paparčiuose (šitie galbūt tiesiogiai priklausė Paparčių filijai, nors dokumente tai ir nepasakyta) su visais valstiečiais, žemėmis, prievolėmis, Delno tvenkiniu, namais, dviem su puse valako varpininkui ir kitokių naudmenų. Fundatorius paskyrė kasmetinę 20 lietuviškų kapų grašių dešimtinę iš Musninkų ir Paparčių dvarų. Bažnyčiai patvirtino namą Musninkuose su 3 valakais, daržais ir kt., namą Paparčiuose su žeme ir visa nuosavybe, kuriuos nuo seno klebonas turėjo. 1618 12 20 fundacija buvo įrašyta į Vilniaus vyskupijos aktų knygas.⁸⁹

⁸⁴ 1611 08 19, Vilnius, Zigmanto Vazos Rumšiškių bažnyčios fundacijos patvirtinimas (nuorašas), *VUB RS*, f. 57, B-53, Nr. 44, l. 280v–281; *MAB RS*, f. 43–204, l. 294–295; *BCz*, 1777, l. 689–690; 1669 m. vizitacija..., l. 82v–85; 1616 08 01, Varšuva, Zigmanto Vazos privilegija Rumšiškių bažnyčiai (nuorašas), *VUB RS*, f. 57, B-53, Nr. 44, l. 281v–282; *MABRS*, f. 43–204, l. 337v–338; *BCz*, 1777, l. 793–795.

⁸⁵ Rumšiškių bažnyčios dokumentų sąrašas, *VUB RS*, f. 57, B-53, Nr. 1297; 1683 09 04, Rumšiškių bažnyčios inventorių ir kiti dokumentai, *KAKA*, b. 89, l. 235–235v; 1611 08 19, Vilnius, Zigmanto Vazos Rumšiškių bažnyčios fundacijos patvirtinimas, *LM*, 86, l. 855–855v; nuorašai: *VUB RS*, f. 57, B-53, Nr. 44, l. 280v–281; *MAB RS*, f. 43–204, l. 294–295; *BCz*, 1777, l. 689–690.

⁸⁶ 1669 m. vizitacija..., l. 82v–85; Rumšiškių bažnyčios dokumentų sąrašas, *VUB RS*, f. 57, B-53, Nr. 1297; 1616 08 01, Varšuva, Zigmanto Vazos privilegija Rumšiškių bažnyčiai (nuorašas), *VUB RS*, f. 57, B-53, Nr. 44, l. 281v–282; *MAB RS*, f. 43–204, l. 337v–338; *BCz*, 1777, l. 793–795; M. Jučas, Lietuvos parapijų fundacijos..., p. 86; 1683 09 04, Rumšiškių bažnyčios inventorių, *KAKA*, b. 89, l. 233–233v; 1648 04 03, Vilnius, Vladislovo Vazos privilegija Rumšiškių bažnyčiai, *LM*, 121, l. 240–240v.

⁸⁷ N. Asadauskienė, *Kiškų giminė LDK XV–XVII a. Genealoginis tyrimas*, Vilnius, 2003, p. 211.

⁸⁸ *Ibid.*, p. 215–216, 232.

⁸⁹ 1614 10 04, Musninkų bažnyčios ir Paparčių filijos fundacija (nuorašas), *MAB RS*, f. 43–204, l. 326–326v; *BCz*, 1777, l. 763–765; M. Jučas, Lietuvos parapijų fundacijos..., p. 33.

Tačiau kunigui J. Olksnevičiui buvo sunku prižiūrėti abi bažnyčias, todėl Žemaičių vyskupo S. Kiškos brolis Mstislavlio vaivada Ukmergės seniūnas Mikalojus Kiška (1588–1644⁹⁰) klebono J. Olksnevičiaus prašymu pasirūpino klebono Paparčiuose išlaikymu 1631 06 12 suteikdamas Paparčių bažnyčiai privilegiją. Paparčiai tapo parapiine bažnyčia, o Musninkai virto Paparčių filija. M. Kiška Paparčiams ir jų klebonui Andriui Jelenkovskiui patvirtino savo protėvių užrašytus 7 apgyvendintus valakus žemės, taip pat naujai suteikė pustrėčio valako tuščios žemės.⁹¹

1649 05 21 karališkasis sekretorius Stanislovas Beinartas (m. 1649) fundavo **Paparčių** dominikonų vienuolyną ir Šv. Stanislovo bažnyčią⁹², jai suteikdamas Kazokiškių Paparčių, Tunilų (Tunilovičių) palivarkus.⁹³ Buvo pastatyta mūrinė bažnyčia ir vienuolynas. Paparčių parapijoje ėmė šeiminkauti vienuoliai dominikonai.

Iš kalvinistų atimta **Užuguosčio** bažnyčia buvo prijungta prie naujai funduotos Stakliškių bažnyčios kaip filija.⁹⁴ Šią bažnyčią pradėjo globoti Lackių giminė. Jonas Alfonsas Lackis fundavo altariją.⁹⁵ 1649 04 12 Žemaičių seniūnienė Joana Tolvaišaitė Lackienė (Jono Alfonso Lackio, mirusio 1646 m., žmona) su savo sūnumi Biržuvėnų tiją Teodoru Aleksandru Lackiu bažnyčiai suteikė naują fundaciją, paskirdami tuometiniam Stakliškių ir Užuguosčio klebonui Lukui Zielinskiui ir jo įpėdiniams 3 margų sklypą su namu Užuguosčio miestelyje, dovanodami palivarką su Giriotiškių kaimu, valstiečiais ir visomis jų prievolėmis, ežerą ir 500 lenkiškų auksinų. Per dešimt metų įsipareigojo Užuguostyje pastatyti naują bažnyčią, o ligi to laiko pamaldos turėjo vykti senojoje bažnyčioje, kurią reikėjo prižiūrėti, kad visai nesugriūtų. Lackiai šį įsipareigojimą įvykdė, Užuguostyje pastatė naują Šv. Petro ir Pauliaus bažnyčią.⁹⁶

Kietaviškių bažnyčia sunyko protestantiškosios reformos laikais ir buvo atkurta tik XVII a. II pusėje.⁹⁷ 1671 m. Kietaviškių valdų savininku tapo Vitebsko vaivada Leonardas Pociėjus (1632–1695)⁹⁸. 1676 07 17 jis kartu su žmona Regina Liudvika Oginskaite Pociėjene suteikė Kietaviškių bažnyčiai fundaciją užrašydamas palivarką, 12 valakų kaimą ir alaus daryklą.⁹⁹

1592 m. pardavus Lipnikų dvarą Skorulskiams, jiems atiteko bažnyčios patronato teisė. 1592 06 29 Lipnikų bažnyčios kolicijos teisė už 50 kapų grašių buvo perduota amžiams Andriui Mikolajevičiui Michnovičiui Skorulskiui, jo žmonai ir palikuonims.¹⁰⁰ Skorulskiai

⁹⁰ N. Asadauskienė, op. cit., p. 262.

⁹¹ 1669 m. vizitacija... I. 80–81.

⁹² M. Paknys, op. cit., p. 150.

⁹³ K. Misius, R. Šinkūnas, p. 101.

⁹⁴ 1669 m. vizitacija..., I. 49.

⁹⁵ 1649 04 12, Užuguostis, J. Tolvaišaitės-Lackienės Užuguosčio bažnyčios fundacija (nuorašas), BCz, 1775, I. 2486.

⁹⁶ Ibid., I. 2486–2488; *Vyskupo Ignoto Jokūbo Masalskio...*, p. 413.

⁹⁷ K. Misius, R. Šinkūnas, op. cit., p. 110.

⁹⁸ A. Rachuba, Pociej Leonard Gabriel, *Polski słownik biograficzny* (toliau – *PSB*), Wrocław – Warszawa, 1982, t. XXVII/1, s. 35–37.

⁹⁹ M. Jučas, *Lietuvių parapijų fundacijos...*, p. 30; M. Paknys, op. cit., p. 182.

¹⁰⁰ Skarulių bažnyčios dokumentų sąrašas, *VUB RS*, f. 57, B-53, Nr. 1302; 1592 06 29, Skarulių bažnyčios perdavimo A. Skorulskiui raštas, *LNB RS*, f. 94–2734; B. Kviklys, *Lietuvos bažnyčios...*, t. 3, p. 365.

pervadino Lipnikus **Skaruliais**, o Kauno maršalka Andrius Skorulskis apie 1606 m.¹⁰¹ pagal Jeruzalės bažnyčios modelį pastatė naują mūrinę Skarulių Šv. Onos bažnyčią. A. Jankevičienės nuomone, senoji medinė nedidelė Skarulių bažnyčia netenkino įžymaus LDK magnato A. Skorulskio ambicijų, todėl jis nutarė „savo dvare pasistatyti naują, puošnią mūro bažnyčią“. Šiuo metu Skarulių bažnyčia – viena iš nedaugelio gotikinių Lietuvos halinių bažnyčių (šalia Kėdainių Šv. Jurgio ir Kauno Šv. Jurgio bažnyčių). Kodėl pasirinkta gotika, nors ir stipriai paveikta renesanso įtakos, kai jau buvo prasidėjusi barokinių bažnyčių statyba? A. Jankevičienės nuomone, tai galėjo nulemti A. Skorulskio konservatyvus tradiciškumas.¹⁰²

Birštono bažnyčios atnaujinimas buvo susijęs su naujos Prienų bažnyčios jos parapijos teritorijoje įsteigimu. Apie 1604 m. **Prienuose** buvo pastatyta nauja bažnyčia, priskirta Birštonui kaip filija.¹⁰³ Šių abiejų bažnyčių likimu pasirūpino Prienų ir Birštono seniūnas vengrų kariuomenės kapitonas Kasparas Horvatas su žmona Kotryna Užali.¹⁰⁴ 1609 08 05 privilegija sutuoktiniai fundavo Prienų bažnyčią Švč. Trejybės, Švč. Mergelės Marijos, visų šventųjų ir ypač globėjų šv. Kotrynos ir šv. Martyno garbei ir suteikė jai Bagrenų dvarą su 33 valakais, pastatais, valstiečiais ir visais kitais priklausiniais. Suteikdami tokį didelį aprūpinimą fundatoriai išdrįso Vilniaus vyskupo Benedikto Vainos prašyti, kad Prienų filijinė bažnyčia būtų pakelta į parapiškos bažnyčios statusą. Kadangi Birštono parapija turėjo labai menką aprūpinimą (tik 20 auksinų dešimtinę ir 2 valakus žemės), o Birštono bažnyčia buvo visai sukrypusi, Prienų fundatoriai pažadėjo nuo pamatų atstatyti ir prižiūrėti Birštono bažnyčią, tačiau ji turėjo tapti Prienų parapijos filija.

Tuometiniam Prienų klebonui Jonui Mackevičiui papildomai buvo paskirtas sklypas prie Nemuno upės daržui ir kitoms reikmėms, leista Nemune laisvai žvejoti, iš Prienų girių imti malkų kurui ir medžių bažnyčios bei klebonijos pastatų remontui. Klebonu reikėjo skirti lietuvių arba gerai mokantį lietuviškai, kad galėtų kaimiečius stropiai mokyti tikėjimo pagrindų.¹⁰⁵ Sekmadieniais ir šventadieniais klebonas turėjo laikyti giedotines mišias, ketvirtadieniais ir šeštadieniais – skaitytines, penktadieniais – mišias apie Kristaus kančią už fundatorius. Birštone jis turėjo išlaikyti vikarą, ten laikyti mišias ne rečiau kaip kas 14 dienų. Buvo liepta pasamdyti gerai išsimokslinusių bakalaurą, kuris mokytų giedoti. Fundatoriai sau pasiliko kolicijos teisę. 1609 08 13 K. Horvato ir K. Užali fundaciją patvirtino Zigmantas Vaza, o 1609 08 19 – Vilniaus vyskupas B. Vaina.¹⁰⁶

¹⁰¹ M. Paknys, op. cit., p. 195; minima, kad 1606 08 21 bažnyčioje buvo išstatytas krucifiksas – vadinasi, ji jau stovėjo; 1716 11 25, Skarulių bažnyčios inventorius, *BCz*, 1775, l. 2241.

¹⁰² A. Grinevičiūtė-Jankevičienė, *Trys gotiškos...*, p. 228.

¹⁰³ K. Misius, R. Šinkūnas, op. cit., p. 448.

¹⁰⁴ 1609 08 05, Prienai, Prienų bažnyčios fundacija (nuorašas), *VUB RS*, f. 57, B-53, Nr. 44, l. 260v–262; *MAB RS*, f. 43–204, l. 315v–317; *BCz*, 1777, l. 738–741; J. Totoraitis, *Sūduvos Suvalkijos istorija*, 1 dalis, Marijampolė, 2003 (1 leid. Kaunas, 1938), p. 417; ištrauka paskelbta: J. Lebedys, op. cit., p. 127.

¹⁰⁵ „qui Litanus e[ss]e debet vel omnino perfecte calens idioma Litanicu[m], pro officio boni pastoris populu[m] rudem doctrina concionibus exhortationibus diligenter instruere“ (1669 m. vizitacija... l. 32v–33).

¹⁰⁶ 1609 08 13, Vilnius, Zigmantas Vaza patvirtina Prienų bažnyčios fundaciją (nuorašas), *VUB RS*, f. 57, B-53, Nr. 44, l. 250v–253; *MAB RS*, f. 43–204, l. 317–317v; *BCz*, 1777, l. 741–743; 1669 m. vizitacija..., l. 31–33v; *Vyskupo Ignoto Jokūbo Masalskio...*, p. 467; Prienų bažnyčios dokumentų sąrašas, *VUB RS*, f. 57, B-53, Nr. 1287.

Dominikonų globėjas, kovingas katalikas, bažnyčių fundatorius ir restauratorius Žemaičių kaštelionas Jonas Alfonsas Lackis (mirė 1646)¹⁰⁷ 1629 m. **Aukštadvaryje** fundavo dominikonų vienuolyną su Šv. Domyko titulo bažnyčia;¹⁰⁸ ligi 1635 m. buvo pastatytas mūrinis bažnyčios ir vienuolyno pastatų kompleksas.¹⁰⁹ Kaip matome, XVII a. I pusėje dvejose parapijose sielovados darbą perėmė vienuoliai dominikonai, aktyviai tuo metu plėtėsi Lietuvoje.

Apibendrinami galime teigti, jog įvyko labai daug pokyčių, praktiškai visose bajorų funduotose bažnyčiose pasikeitė jų globėjai – fundatoriai. Iš pagrindų vykęs atnaujinimas dažnai prilygo naujos bažnyčios fundacijai, nes iš senosios nieko nebuvo likę. Tikrai valdovų funduotos bažnyčios buvo stabilesnės, jomis ir toliau (išskyrus Aukštadvarij, kur išsikūrė dominikonai) rūpinosi valdovai. Protestantiškosios reformos metu patirti nuostoliai ligi XVII a. pabaigos buvo galutinai panaikinti – atkurtos visos ligi reformacijos funduotos bažnyčios.

NAUJŲ BAŽNYČIŲ FUNDACIJOS XVI A. PABAIGOJE – XVII A.

XVI a. pabaiga – XVII a. I pusė – intensyvus parapijų kūrimo etapas. Kauno dekanate naujai buvo funduotos 6 bažnyčios: Prienų, Stakliškių, Kazokiškių, Lapių, Jiezno ir Vandžiogalos. Valdovas iš šių bažnyčių fundavo tik Stakliškių bažnyčia, visas kitas – LDK piliečiai bajorai, šiuo periodu itin aktyviai įsitraukę į Katalikų bažnyčios gyvenimą Lietuvoje.

Stakliškėse Švč. Trejybės bažnyčia, manoma, buvo pastatyta iki 1586 m.¹¹⁰ Trakų vėliavininko karališkojo sekretoriaus Kristupo Dziežeko iniciatyva be jokios fundacijos, tad jis išlaikė šią bažnyčią ir kleboną.¹¹¹ Matydamas prastą Stakliškių bažnyčios padėtį Zigmantas Vaza 1593 05 06 privilegija Stakliškių bažnyčiai suteikė Kielionių kaimą su 6 valakais ir 13 margų, 7 valakus ir 20 margų Vilkininkų kaime, 7 valakus Kvedariškėse, taip pat 6¼ valako Stakliškių mieste, 2 valakus Ilgio pievos, Juodžio ežerą. Parapijiečiams liepė mokėti klebonui po 4 lietuviškus grašius dešimtinės nuo valako. Klebonas turėjo išlaikyti vikarą bei mokyklos rektorių ir pastatyti namą vaikams mokyti. Jam uždrausta imti mokesčių iš parapijiečių už bažnytines paslaugas, nebent savo noru paaukotų. Klebonas turėjo būti lietuvis arba gerai mokantis lietuvių kalbą, kad paprastą liaudį galėtų mokyti, išpažinčių klausyti. Patronato teisė turėjo pereiti LDK valdovams.¹¹²

¹⁰⁷ J. Serejka, Lacki Jan Alfons, *PSB*, t. XVI/3, s. 406–407.

¹⁰⁸ M. Paknys, op. cit., p. 172.

¹⁰⁹ K. Misius, R. Šinkūnas, op. cit., p. 81–82.

¹¹⁰ *Ibid.*, p. 85.

¹¹¹ 1669 m. vizitacija..., l. 43–44v; 1593 05 06, Zigmanto Vazos Stakliškių bažnyčios fundacija (nuorašas), *VUB RS*, f. 57, B-53, Nr. 44, l. 204; 1593 06 01, Varšuva, Zigmanto Vazos Stakliškių bažnyčios fundacija, *LM*, 80, l. 264v–266.

¹¹² „Lituanus vel bene gnarus lingae Lituanicae ad seminandum verbum Dei, idq[ue] propter gentem simplicem informandam“ – 1593 05 06, Varšuva, Zigmanto Vazos Stakliškių bažnyčios fundacija (nuorašas), *VUB RS*, f. 57, B-53, Nr. 44, l. 203v–205; *MAB RS*, f. 43–204, l. 258v–259v; *BCz*, 1777, l. 593–595; 1593 06 01, Varšuva, Zigmanto Vazos Stakliškių bažnyčios fundacija, *LM* 80, l. 264v–266; Stakliškių bažnyčios dokumentų sąrašas, *VUB RS*, f. 57, B-53, Nr. 1305; M. Jučas, Lietuvių parapijų fundacijos..., p. 37; ištrauką paskelbė: J. Lebedys, op. cit., p. 126–127.

1596 04 04 Zigmantas Vaza Varšuvos seime išgavo Stakliškių bažnyčios fundacijos patvirtinimą, motyvuodamas Katalikų bažnyčios padėties LDK stiprinimu ir kova prieš eretikus. Nors patronatas priklausė valdovui, Stakliškių laikytojui, Trakų vėliavininkui K. Dzieżekui išskirtinai leista paskirti naują kleboną lietuvių arba gerai mokantį lietuviškai.¹¹³

Stanislovas Beinartas, 1639 02 28 nusipirkęs iš Jono Alfonso ir Joanos Tolvaišaitės Lackių Kazokiškių dvarą¹¹⁴, jame pastatė **Kazokiškių** Angelo Sargo ir šv. Mykolo bažnyčią.¹¹⁵ Tikslī bažnyčios pastatymo data nežinoma.¹¹⁶ 1649 m. S. Beinartui Paparčiuose įkūrus dominikonus, jie prižiūrėjo ir Kazokiškių bažnyčią, tapusią Paparčių filija.

Žemaičių kaštelionas J. A. Lackis su žmona J. Tolvaišaitė-Lackiene 1639 11 30 fundavo **Lapių** mūrinę Šv. Jono Krikštytojo bažnyčią.¹¹⁷ J. A. Lackio teigimu, Lapėse ir jų apylinkėse žmonės mirdavo be sakramentų, nes, patvinus Neriai, būdavo sudėtinga pasiekti artimiausią bažnyčią, buvusią už kelių mylių. Negalėdamas Lapių bažnyčiai užrašyti žemių J. A. Lackis paskyrė klebonui išlaikymą: kasmet įsipareigojo duoti po 250 auksinų, už tai klebonas turėjo išlaikyti kantorių. Dar davė 40 statinių įvairių grūdų, t. y. 12 statinių rugių, 11 miežių, 2 kviečių, 2 žirnių, 3 grikių, 10 avižų, taip pat 40 vežimų malkų, 20 vežimų šieno. Pažadėjo pastatyti klebonui namus, duoti daržą. Klebonas turėjo mokėti lietuviškai, rūpintis sielovada, melstis už fundatorius, kas savaitę po trejas mišias už juos atlaikyti. Sekmadieniais ir šventadieniais turėjo laikyti giedotines mišias, sakyti pamokslą lietuviškai. Kartą per metus turėjo aplankyti visus parapijiečius ir mokyti juos tikėjimo dalykų. Koliacijos teisę pasiliko sau ir savo palikuonims. Taip pat pasiliko teisę nutraukti aprūpinimą iš dvaro, jei klebonas būtų nepaklusnus ir netinkamas. Jei palikuonys nenorėtų duoti bažnyčiai tokio išlaikymo, klebonas galėjo sau paimti Masteikių kaimą.¹¹⁸

Jiezne, kuriame 1611 m. buvo minima reformatų bažnyčia,¹¹⁹ 1631 m. sinode užfiksuota katalikų parapija.¹²⁰ 1633 m. Jiezno dvarą iš Mstislavlio vaivados Mikalojaus Kiškos nusipirko LDK iždininkas Steponas Pacas (mirė 1640) su žmona Ona Rudaminaite-Paciene. Jis itin globojo Jiezno katalikų bažnyčią, jai paskyrė Andriūnų ir Sobovos palivarkus.¹²¹

¹¹³ 1669 m. vizitacija..., l. 43–44v; Stakliškių bažnyčios dokumentų sąrašas, *VUB RS*, f. 57, B-53, Nr. 1305; *Vyskupo Ignoto Jokūbo Masalskio...*, p. 131; 1596 04 04, Varšuva, Zigmanto Vazos Stakliškių bažnyčios fundacija (nuorašas), *VUB RS*, f. 57, B-53, Nr. 44, l. 205–206v; *MAB RS*, f. 43–204, l. 257v–258v; *BCz*. 1777, l. 590–593; J. Kurczewski, op. cit., s. 193–194; J. Lebedys, op. cit., p. 135.

¹¹⁴ D. Klajumienė, Kazokiškių Švč. Mergelės Marijos Nugalėtojos bažnyčia, buvusi Paparčių dominikonų rezidencija, *Lietuvos vienuolynai. Vadovas*, Vilnius, 1998, p. 118.

¹¹⁵ M. Paknys, op. cit., p. 150–151.

¹¹⁶ Teigiama, kad bažnyčia pastatyta 1609 m., bet tuomet fundatoriumi negalėjo būti S. Beinartas, žr.: K. Misius, R. Šinkūnas, op. cit., p. 99–100.

¹¹⁷ M. Paknys, op. cit., p. 172; 1669 m. vizitacija..., l. 75; *Vyskupo Ignoto Jokūbo Masalskio...*, p. 281.

¹¹⁸ 1669 m. vizitacija..., l. 75v–76v; B. Kviklys, *Lietuvos bažnyčios...*, t. 3, p. 280.

¹¹⁹ K. Misius, R. Šinkūnas, op. cit., p. 83.

¹²⁰ *Catalogus omnium decanatum et beneficiatorum*, *LVIA*, f. 694, ap. 1, b. 8, l. 93.

¹²¹ 1640 03 08, Jiezno bažnyčios inventorių, *VUB RS*, f. 57, B-53, Nr. 388.

S. Paco įpėdiniai buvo įpareigoti užbaigti pradėtą fundaciją ir visokeriškai rūpintis bažnyčia. Jiezno dvaro paveldėtojas Kristupas Zigmantas Pacas (1621–1684) 1643 m.¹²² ir 1646 05 07¹²³ suteikė bažnyčiai privilegijų: išskyrė klebonui prie bažnyčios sklypą, kuriame jis turėjo pasistatyti kleboniją, užsiveisti daržą, bei dovanavo žemės plotą, apšėjimą viena statine rugių. Bažnyčiai patvirtino Andriūnų ir Sobovos palivarkus bei 6 valakus žemės su valdiniais Kurmiškių kaime. Jiezno ir apylinkių gyventojai kasmet per Šv. Mykolą (09 29) nuo kiekvieno valako turėjo mokėti po 6 lietuviškų grašių dešimtinę. Vargonininkui išlaikyti užrašė valaką žemės, kurią kasmet Jiezno valsčiaus gyventojai turėjo įdirbti, apsėti ir nuimti derlių. Klebonas turėjo pasamdyti ir išlaikyti bakalaurą, kuris mokytų parapijiečių vaikus mokslo pradmenų ir tikėjimo tiesų, bei bakalauro pagalbininką (kantorių), kuris mokytų giedojimo. K. Z. Pacas fundavo prieglaudą 6 elgetoms: jie kasmet turėjo gauti po „4 statines rugių, statinę žirnių, paltį lašinių, statinę grikių, pusę statinės druskos, 3 statines avižų, 2 statines miežių, po vieną sermėgą 2 metams ir malkų kurui“. Bažnyčios patronato teisę pasiliko sau ir savo palikuonims. Jiezno parapiinės bažnyčios klebonas gavo garbingą prepozito titulą.¹²⁴

Netrukus K. Z. Pacas Jiezne pradėjo mūrinės bažnyčios statybą.¹²⁵ 1655 m. pamaldos dar buvo laikomos senojoje medinėje bažnyčioje, kurioje tuo metu klebonavo Adomas Jurgevičius,¹²⁶ tačiau jau kilo mūrinės bažnyčios sienos, aplinkui buvo palikta vietos naujoms kapinėms ir aptverta mūrine tvora. K. Z. Pacas planavo, pabaigus mūryti bažnyčią, senosios vietoje pastatyti prieglaudą ir mokyklą, palikti kapines, kad jose senų papročiu galėtų būti laidojama.¹²⁷

1676 08 11 K. Z. Pacas, gerindamas bažnyčios padėtį, papildomai suteikė lėšų dviejų monsinjorų išlaikymui – jiems užrašytas 5000 auksinų vertės Užugirių palivarkas. Tie du kunigai buvo įpareigoti plėtoti Mergelės Marijos kultą, su muzika giedoti kurstą jos garbei, kalbėti rožinį, atlikti mišias dominikonų papročiu už fundatorių K. Z. Pacą, jo tėvus, žmoną Klarą Izabelę ir kitus giminaičius.¹²⁸ Kadangi tas Užugirių palivarkas tuo metu buvo labai prastos būklės, vietoj jo buvo leista naudotis Tylokieme palivarku ir Valiūniškių (*Wielunce*) kaimu, kad kasmet bažnyčia gautų 500 lenkiškų auksinų činšo. Vilniaus vyskupas nominatas Mykolas Steponas Pacas šią monsinjorų fundaciją patvirtino Vilniuje 1677 08 11.¹²⁹

Jiezno bažnyčia buvo baigta mūryti maždaug 1680 metais.¹³⁰ Teigiama, kad 1670 m.

¹²² *Vyskupo Ignoto Jokūbo Masalskio...*, p. 113–115.

¹²³ 1669 m. vizitacija..., l. 21v–22.

¹²⁴ *Vyskupo Ignoto Jokūbo Masalskio...*, p. 113–115.

¹²⁵ 1669 m. vizitacija..., p. 21.

¹²⁶ Šis klebonas Jiezne dirbo iki pat mirties 1671 metais. Veikiausiai buvo išsilavinęs ir protingas žmogus, nes po savęs bažnyčiai paliko 30 knygų rinkinėlį: 1671 04 14, Jiezno bažnyčios inventorių, *VUB RS*, f. 57, B-53, Nr. 389; Jiezno bažnyčios dokumentų sąrašas, *VUB RS*, f. 57, B-53, Nr. 1252. Po klebono Adomo Jurgevičiaus mirties Jiezne klebonavo Mykolas Visockis, žr.: J. Kurczewski, Vyskupo Mikalojaus Slupskio 1674–1675 m. Vilniaus vyskupijos vizitacijos santrauka, *MAB RS*, f. 318–26479, l. 89.

¹²⁷ 1655 05 10, Jiezno bažnyčios inventorių, *VUB RS*, f. 57, B-53, Nr. 388.

¹²⁸ 1679 01 27, Jiezno bažnyčios inventorių, *VUB RS*, f. 57, B-53, Nr. 388.

¹²⁹ 1716 04 25, Jiezno prepozitūros inventorių. *VUB RS*, f. 57, B-53, Nr. 391.

¹³⁰ M. Paknys, op. cit., p. 179.

ją konsekravo Žemaičių vyskupas Kazimieras Pacas,¹³¹ nors šis faktas neminimas 1671 04 14 Jiezno bažnyčios inventoriuje (šis inventorius labai dalykiškas, surašyti tik ūkiniai reikalai).¹³² 1716 m. inventoriuje teigiama, jog bažnyčia Šv. Mykolo Arkangelo vardu vyskupo K. Paco buvo konsekruota 1680 08 15.¹³³ Reikėtų išsamesnių tyrimų norint nustatyti tikslią bažnyčios konsekracijos datą.

Vandžiogaloje, kaip ir Jiezne, parapija turėjo atsirasti prieš 1631 m., nes minima 1631 m. Vilniaus sinode.¹³⁴ Bažnyčios globėjai ir statytojai buvo Vandžiogalos dvaro savininkai.¹³⁵ 1646 12 15 testamentu Vandžiogalos Švč. Trejybės bažnyčią fundavo Kauno pavieta maršalka Jonas Karolis Rostovskis, davęs 10 000 auksinų vertės Vaiškonių valdą (kuriai jam buvo palikusi velionė žmona Marijona Lopacinska).¹³⁶ Pakartotinis fundacijos dokumentas buvo suteiktas nauju Jono Karolio Rostovskio testamentu 1655 02 09.¹³⁷ Testamento vykdytojais ir bažnyčios koliautoriais turėjo būti tuometinė fundatoriaus žmona Eufrozina Zavišaitė Rostovskienė ir sūnus (kai sulauks pilnametystės) Leonas Rostovskis. J. K. Rostovskis prašė jų kruopščiai pabaigti gražinti jau praktiškai pastatytą bažnyčią ir rūsyje po didžiuoju altoriumi (šalia pirmosios žmonos ir vaikų) jo kūną palaidoti. Klebonui Juozapui Lipnevičiui liepta gerai atlikti savo pareigas, laikyti mišias, remti aukomis koliautorius kaip savo geradarius (*aby ofiarami wspierał się kollatorow iako swych dobrodzieiow*). Klebonui suteiktas sklypas, kuriame turėjo sau ir kamendoriui pastatyti namus, o miško medžiaga statyboms turėjo aprūpinti žmona. Bažnyčiai patvirtinta Vaiškonių valda su visais priklausiniais, 3 valstiečiais ir jų prievolėmis. Jei užaugęs sūnus ar žmona norėtų paimti Vaiškonių valdą, tada bažnyčiai turėtų suteikti 10 000 auksinų ar didesnės vertės kitą valdą.¹³⁸

Babtų Šv. apaštalo Petro ir Pauliaus medinę bažnyčią, Vandžiogalos filiją, apie 1670 m.¹³⁹ pastatė Žemaičių seniūnas Viktoras Konstantinas Mlečka (mirė 1679),¹⁴⁰ suteikdamas tris valakus žemės.¹⁴¹ Kadangi nepavyko rasti fundacinės privilegijos, negalime plačiau atskleisti šios bažnyčios statybos ir fundacijos aplinkybių.

¹³¹ *Vyskupo Ignoto Jokūbo Masalskio...*, p. 95; 1835 07 15, Jiezno parapijos vizitacija, *VUB RS*, f. 57, B-53, Nr. 394.

¹³² 1671 04 14, Jiezno bažnyčios inventorius, *VUB RS*, f. 57, B-53, Nr. 389.

¹³³ 1716 04 25, Jiezno prepozitūros inventorius, *VUB RS*, f. 57, B-53, Nr. 391.

¹³⁴ *Catalogus omnium decanatum et beneficiarum*, *LVI A*, f. 694, ap. 1, b. 8, l. 93.

¹³⁵ 1655 02 09, Vandžiogala, Vandžiogalos bažnyčios fundacija, duota J. K. Rostovskio testamentu (nuorašas), *BCz*, 1777, l. 966.

¹³⁶ *Vyskupo Ignoto Jokūbo Masalskio...*, p. 341; 1740 06 27, Vandžiogalos parapijos inventorius, *KAKA*, b. 89, l. 88, 94v; 1741 08 26; Vandžiogalos parapijos vizitacija, *KAKA*, b. 89, l. 96.

¹³⁷ M. Paknys, op. cit., p. 188.

¹³⁸ 1655 02 09, Vandžiogala, Vandžiogalos bažnyčios fundacija, duota J. K. Rostovskio testamentu (nuorašas), *BCz*, 1777, l. 966–971.

¹³⁹ M. Paknys, op. cit., p. 220.

¹⁴⁰ T. Wasilewski, Mleczo Wiktor Konstany, *PSB*, 1976, t. XXI/3, s. 399–340.

¹⁴¹ 1740 06 27, Vandžiogalos parapijos inventorius, *KAKA*, b. 89, l. 95; 1741 08 25, Babtų filijos inventorius, 1741 08 26 Vandžiogalos parapijos vizitacija, *KAKA*, b. 89, l. 101; K. Misius, R. Šinkūnas, op. cit., p. 148.

3 pav. Kauno dekanatas XVII a. pabaigoje

XVII a. Kauno dekanate (3 pav.) vis dar vyravo medinės bažnyčios, tačiau pagausėjo mūrinių (ligi XVII a. mūrinė buvo tik Kauno Šv. Petro ir Povilo parapiinė bažnyčia). Fundatoriai pasirūpino, kad būtų skirta pakankamai lėšų išmūryti Skarulių (1622, A. Skorulskis), Lapių (1639, J. A. Lackis), Aukštadvario (1635 Šv. Domininko bažnyčia, J. A. Lackis), Paparčių (1649, S. Beinartas), Jiezno (1670, K. Z. Pacas), Kauno Šv. Kryžiaus (1685) bažnyčias. Kitos liko medinės. Taigi mūrinių bažnyčių XVII a. pabaigoje dekanate buvo tik septynios (trečdalis). Žymiausiais Kauno dekanato bažnyčių globėjais XVII a. I pusėje galėtume laikyti sutuoktinius Joaną Tolvaišaitę ir Joną Alfonsą Lackius, nes jie globojo, suteikė materialinį aprūpinimą Aukštadvario (1629), Lapių (1639), Užuguosčio (1649, J. Lackienė, jos vyras jau buvo miręs) bažnyčioms.

Po protestantiškosios reformos naujai funduotoms bažnyčioms būdinga tai, jog fundatoriai į privilegijas ima įrašyti konkrečius reikalavimus klebonui dėl sielovados ir veiklos parapijoje. Nebepasitenkinama kaip anksčiau vien nurodymu didinti Viešpaties šlovę ir laikyti mišias už fundatorių bei artimųjų sielas. Vis dažniau nurodoma klebonu skirti lietuvių kalbą mokantį asmenį (Stakliškės, Prienai, Lapės). Reikalaujama sukurti parapiinę mokyklą, samdyti bakalaurą (Stakliškės, Prienai, Jieznas), kuris išmokytų parapijiečius, o ypač jaunuomenę, tikėjimo pagrindų, giedojimo, o Jiezne įsteigti netgi prieglaudą.

Kadangi po Tridento susirinkimo buvo reikalaujama kiekvienoje parapijoje turėti prieglaudą ir mokyklą, jos atsirado netgi tose parapijose, kuriose fundatoriai to nebuvo reikalavę. Tuomet klebonui padaugėdavo rūpesčių surasti lėšų šių išlaikymui. 1669 m. dekanato vizitacija atskleidė visą dekanato padėtį.¹⁴² Šios vizitacijos metu buvo nustatyta,

¹⁴² Žr. 1669 m. vizitacija...

kad parapiinė mokykla veikė tik Kauno Šv. Petro ir Povilo parapijoje, o prieglaudos buvo Prienuose ir Kaune (čia buvo net du namai vargšams). Tokiai padėčiai įtakos turėjo XVII a. viduryje praūžęs karas, kurio metu sudeginta didžioji dalis medinių bažnyčių: Semeliškių, Darsūniškio, Rumšiškių, Birštono, Prienu, Stakliškių, Gegužinės, Žaslių, Karmėlavos ir Žiežmarių (iš viso 10), kitos nuniokotos. Ne visos jos 1669 m. buvo atstatytos (Gegužinėje, Žasliuose ir Karmėlavoje laikinai bažnyčios reikmėms buvo pritaikyti paprasti namai ar daržinės – *szoppa alias casa*), ką jau bekalbėti apie pasirūpinimą mokykla. Tačiau vizitatorius liepė mokyklas įkurti arba atgaivinti, bakalaurus pasamdyti Darsūniškyje, Semeliškėse, Žiežmariuose, Stakliškėse, Prienuose, Jiezne ir Vandžialogoje (7 parapijose).

Kauno dekanatas formavosi apie 250 metų – nuo Vytauto laikų, kai Kaune buvo įkurta pirmoji regiono katalikų bažnyčia, ligi 1669 m. Vilniaus vyskupijos sinodo. Intensyviausios plėtros laikotarpiai buvo XVI a. pirmieji trys dešimtmečiai ir XVII a. I pusė. Didžiausią neigiamą poveikį Katalikų bažnyčios raidai padarė protestantiškoji reforma, sutrukdžiusi veiklos plėtrą ką tik XVI a. pradžioje susikūrusioms katalikų parapijoms. XVII a. pabaigoje dekanate buvo 18 parapijų ir 22 bažnyčios (2 parapijos turėjo po filiją).

Bažnyčių steigimo iniciatoriais Kauno regione iš pradžių buvo LDK valdovai Vytautas, Kazimieras, ypač Aleksandras ir Žygimantas Senasis, o nuo XVII a. bažnyčias fundavo išimtinai vien LDK bajorija. Iš 22 dekanato bažnyčių 7 (maždaug trečdalis) buvo funduotos valdovo. Fundaciniais dokumentais bažnyčios buvo aprūpinamos žemėmis, valstiečiais, pagal aplinkybes – ežerais, tvenkiniais ar kitaip numatomos galimybės gauti žuvis. Ankstyvosiomis (XV–XVI a.) fundacijomis populiariau buvo suteikti smukles (6 parapijoms), grūdų dešimtines (9 parapijoms), kurias XVII a. keitė pinigines dešimtinės. Klebonams buvo sudaromos sąlygos naudotis miškais, apsirūpinti medžiaga statyboms ir malkomis kurui. Bažnyčios materialinei padėčiai didžiausių nuostolių pridarė XVII a. vidurio karai, Rusijos okupacija, kai į Kauną žygiavusi Rusijos kariuomenė pakeliui sudegino beveik visas medines katalikų bažnyčias, kitas išgrobė, sunaikino jų turtą. Bažnyčioms atstatyti prireikė ne vieno dešimtmečio.

Už fundatorių suteiktas materialines gėrybes klebonas buvo įpareigotas užtikrinti Dievo žodžio skelbimą Lietuvoje, melstis už fundatorius ir jų giminaičius. Kad lietuviakalbiamame regione būtų galima kokybiškai plėtoti sielovadą, reikalauta, kad kunigas mokėtų lietuviškai (4 parapijose). Nuo XVII a. padaugėjo reikalavimų, kad kunigas samdytų bakalaurą, gyventojų švietimui įkurtų parapiinę mokyklą, o Jiezne – net prieglaudą. Tačiau Katalikų bažnyčia ir be fundatorių paliepimo stengėsi plėsti švietimo ir karitatyvinę veiklą, klebono išlaikomos mokyklos XVII a. pabaigoje tikriausiai veikė mažiausiai 8 parapijose.

Gauta 2006 06 12
Parengta 2006 10 04

Vaida Kamuntavičienė

DEVELOPMENT OF THE KAUNAS DEANERY CHURCHES IN THE 15TH AND 17TH CENTURIES

Summary

The formation of deaneries of Vilnius Diocese started in the 16th century. J. Ochmański found out that Vilnius Diocese originally was divided into the *keys* (*klucz*) of Trakai, Maišiagala, Antakalnis, Medininkai and Rudamina. In 1631, Vilnius Synod divided the diocese into deaneries. As a result, there appeared the Kaunas deanery which included 16 parishes. In 1669, Vilnius Synod made final modifications in the number of deaneries and parishes. The Kaunas deanery at the end of the 17th century included churches in Kaunas, Kaunakiemis, Jieznas, Aukštadvaris, Semeliškės, Žiežmariai, Žasliai, Paparčiai with *filia* in Kazokiškės, Karmėlava, Lapės, Gegužinė, Lipnikai (Skaruliai), Rumšiškės, Kietaviškės, Stakliškės with *filia* in Užuguostis, Darsūniškis, Prienai with *filia* in Birštonas, Vandžiogala and its *filia* in Babtai.

The article focuses on these 22 Catholic churches of the Kaunas deanery, with the aim to show the peculiarities of the foundation of churches in the Kaunas deanery in the 15th–17th centuries. The most important sources of this work were the privileges of church foundations found in Lithuanian and Polish libraries and archives, as well as, inventories, visitations, minutes of synods and other documents.

In Kaunas region, the first churches were founded by Vytautas, Grand Duke of Lithuania. Unfortunately, his privileges given to Kaunas and Darsūniškis have not survived. Aleksandras provided new privileges to these two churches, as well as to a new church in Semeliškės. Sigismund the Old was very energetic in creating new parishes. He founded churches of Žiežmariai, Aukštadvaris and Karmėlava. Nobles also participated in this process. In the 15th–16th centuries, they founded churches in Užuguostis (Jonas Daugirdavičius, before 1495), in Gegužinė (Grigalius Astikas, before 1507), in Žasliai (Načas, about 1513), in Lipnikai / Skaruliai (Mikalojus and Magdalena Stankovičius, beginning of the 16th century) and in Paparčiai (maybe Kiškos, before 1522). The church of the Holly Cross in Kaunas was founded by the townswoman Darata Nabowa in 1510. It is not known who founded churches in Kietaviškės, Rumšiškės and Birštonas, because these churches were ruined during the period of Reformation together with their original privileges.

At the beginning of the 16th century till the end of the 3rd decade, the process of church foundations in Kaunas region was most intensive. Even 12 churches appeared in that period. This process was ruined by the Protestant Reformation. The next vigorous wave of church foundations was at the end of the 16th century and in the first half of the 17th century. At that time, the Catholic Church started recovering after the impulse of the Trident reform. As a result, ruined churches were restored, and new ones were founded in Stakliškės (Sigismund Vasa, 1593), Prienai, Kazokiškės, Lapės, Jieznas and Vandžiogala (the founders were nobles).